หลักฐานล้านนาในเอกสารโบราณจีน: บันทึกเกี่ยวกับอาณาจักรสนมแปดร้อยในพงศาวดารหมาน พงศาวดารราชวงศ์หยวน พงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่และเจาปู๋จ่งลู่

กนกพร นุ่มทอง

สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

อีเมล: kanokporn.n@ku.th

รับบทความ: 21 มีนาคม 2563 แก้ไขบทความ: 21 พฤษภาคม 2563 ตอบรับบทความ: 28 พฤษภาคม 2563

บทคัดย่อ: อาณาจักรล้านนาทางตอนเหนือของประเทศซึ่งมีชื่อโบราณว่า “อาณาจักรสนมแปดร้อย” มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีนมาตั้งแต่โบราณ ในเอกสารโบราณต่างๆ ของจีนมีบันทึกเกี่ยวกับอาณาจักรสนมแปดร้อยอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย เป็นหลักฐานที่มีความสำคัญกับการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ล้านนา-จีนเป็นอย่างมาก บทความนี้ ผู้แปลได้แปลหลักฐานล้านนาจากเอกสารโบราณของจีนทั้งสิ้น 4 รายการ คือ พงศาวดารหมาน พงศาวดารราชวงศ์หยวน พงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่และเจาปู๋จ่งลู่เป็นภาษาไทย โดยได้เทียบกับต้นฉบับ ตลอดจนค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องและจัดทำคำอธิบายไว้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นข้อมูลแก่วงวิชาการไทยในการวิจัยเกี่ยวกับล้านนาจากเอกสารโบราณของจีน

คำสำคัญ: ล้านนา; ปาไป่สีฟู่กั๋ว; เอกสารโบราณจีน; การแปลภาษาจีน-ไทย

Evidence of Lanna Kingdom in Ancient Chinese manuscripts: Records of Eight Concubine Kingdom in Man Chronicle, Yuan Chronicle, Modern Yuan Chronicle and Zhaobu Zonglu

Kanokporn Numtong

Chinese Section, Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities,

Kasetsart University, 10900, Thailand

Email: kanokporn.n@ku.th

Received: 21st March 2020 Revised: 21st May 2020 Accepted: 28th May 2020

Abstract: Lanna Kingdom or the 'Eight-Hundred Concubine Kingdom', which is located in the northern region of the country, has had a close relationship with China since ancient times. There are several historical manuscripts stating the existence of the Eight Hundred Concubine Kingdom, which is very important for the historical studies of the relationship between Lanna and China. In this article, the translator has translated the ancient Lanna evidence into Thai from four ancient Chinese manuscripts which are the Man Chronicle, the Yuan Chronicle, the modern Yuan Chronicle and Zhaobu Zonglu by comparing them with original manuscripts, by conducting additional research on related issues and by providing detailed explanations. The research aims to provide useful information to Thai academia for research on Lanna from ancient Chinese manuscripts.

Keyword: Lanna; Eight-Hundred Concubine Kingdom; Chinese manuscripts ; Chinese-Thai Translation

中国古籍中有关兰纳的记述：《蛮书》、《元史》、《新元史》与《招捕总录》中有关八百媳妇国的记述

吴琼

农业大学人文学院东方语言系中文专业，曼谷，10900，泰国

电子邮箱：kanokporn.n@ku.th

收稿日期：2020-03-21　　修回日期： 2020-05-21　　接受日期：2020-05-28

摘要：古称“八百媳妇国”的泰北兰纳与中国渊源流长。中国古籍中有不少关于八百媳妇国的记述，是研究兰纳与中国关系历史的重要资料。本文将《蛮书》、《元史》、《新元史》与《招捕总录》等四本中国古籍中有关八百媳妇国的记述翻译成泰语并进行校对与注解，试图为泰国学术界提供中国古籍中有关兰纳的研究资料。

关键词：兰纳；八百媳妇国；中国古籍；中泰翻译

อาณาจักรล้านนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีนมาตั้งแต่โบราณ ในหนังสือพงศาวดารฉบับหลวงและเอกสารโบราณต่างๆ ของจีนมีบันทึกเกี่ยวกับล้านนากระจัดกระจายอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย เป็นหลักฐานที่มีความสำคัญกับการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ล้านนา-จีนเป็นอย่างมาก ซึ่งหวงฉงเหยียน（黄重言）และอี๋ว์ติ้งปัง（余定邦）ได้คัดสรรรวบรวมเอกสารโบราณเกี่ยวกับล้านนาไว้ในบทที่ 4 และบทที่ 6 ของหนังสือ “รวมเอกสารเกี่ยวกับประเทศไทยในเอกสารโบราณจีน”（《中国古籍中有关泰国资料汇编》）(ต่อไปเรียกหนังสือเล่มนี้ว่า “ฉบับรวมคัดสรร”) ของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยปักกิ่ง เป็นเอกสารหลักฐานที่มีคุณค่าต่อวงวิชาการเป็นอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์เกียรติคุณสรัสวดี อ๋องสกุล ได้กรุณามอบหนังสือดังกล่าวให้ผู้แปล โดยผ่านทางผู้ช่วยศาสตราจารย์ถาวร สิกขโกศล ผู้แปลจึงได้แปลส่วนที่เกี่ยวข้องกับล้านนาเป็นภาษาไทยโดยหวังว่าหากนำไปประกอบกับข้อมูลที่มีอยู่ในประเทศไทยและต่างประเทศ ก็ย่อมเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ล้านนา-จีนต่อไป ในระหว่างการแปลได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ทั้งสองท่านในประเด็นที่ไม่เข้าใจ จึงขอขอบคุณอาจารย์ทั้งสองท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ในการนี้ ผู้แปลได้แปลหลักฐานล้านนาจากบทที่ 4 ของฉบับรวมคัดสรรเป็นภาษาไทย ในบทนี้มีการรวมคัดสรรหลักฐานเกี่ยวกับล้านนาจากเอกสารโบราณทั้งสิ้น 4 รายการ คือ พงศาวดารหมาน（《蛮书》）พงศาวดารราชวงศ์หยวน（《元史》）พงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่（《新元史》）และเจาปู่จ่งลู่（《招捕总录》）[1] ฉบับรวมคัดสรรใช้ชื่อบทนี้ว่า “บันทึกเกี่ยวกับอาณาจักรสนมแปดร้อยในเอกสารโบราณจีนก่อนราชวงศ์หยวน”（元代以前中国古籍有关八百媳妇的记述）แต่ผู้แปลพิจารณาว่า พงศาวดารหมานเขียนในสมัยราชวงศ์ถัง พงศาวดารราชวงศ์หยวนเขียนในสมัยราชวงศ์หมิง พงศาวดาร

[1] ผู้แปลจะได้แปลบทที่ 6 “บันทึกเกี่ยวกับอาณาจักรสนมแปดร้อยในเอกสารโบราณจีนสมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง”（明清中国古籍有关八百媳妇的记述）ของหนังสือ “รวมเอกสารเกี่ยวกับประเทศไทยในเอกสารโบราณจีน”（《中国古籍中有关泰国资料汇编》）และนำเสนอในโอกาสต่อไป

ราชวงศ์หยวนฉบับใหม่เขียนในปลายราชวงศ์ชิงต้นยุคหมินกั๋วคือยุคสาธารณรัฐจีน ส่วนเจาปู๋จงลู่เขียนในสมัยราชวงศ์หยวน จึงไม่ใช้คำว่า “เอกสารโบราณจีนก่อนราชวงศ์หยวน” เพราะเกรงจะทำให้เข้าใจคลาดเคลื่อน แต่ใช้วิธีระบุชื่อเอกสารว่าคัดสรรมาจากเอกสารโบราณฉบับใดบ้าง

ในการแปลหลักฐานล้านนาในเอกสารจีนทั้ง 4 รายการข้างต้น ผู้แปลใช้หลักการดังนี้

1. ทำตารางใส่ตัวอักษรจีนไว้เทียบกับคำแปลไทย แยกเป็นช่วงๆ และใส่หมายเลขตารางไว้เพื่อให้สะดวกต่อการอ้างอิงต่อไป ทั้งนี้พิมพ์เป็นอักษรย่อตามฉบับรวมคัดสรร รูปแบบเอกสารอ้างอิงในตารางพิมพ์ตามฉบับรวมคัดสรร

2. ชื่อเฉพาะต่างๆ ถ่ายถอดเสียงเป็นภาษาไทยโดยยึดตามเกณฑ์การถ่ายถอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักขรวิธีไทย ของคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี พ.ศ.2543 เป็นหลัก แต่ปรับให้ง่ายลงตามข้อ 3.2 ในเกณฑ์ดังกล่าวซึ่งอนุโลมให้ถอดเสียง zh ch sh เป็น จ; ช/ฉ; ส/ซ โดยไม่ขีดเส้นใต้ก็ได้ ส่วนคำที่ใช้แพร่หลายแล้วในภาษาไทย เช่น ยูนนาน ใช้ตามความนิยมเดิม ทั้งนี้ ผู้แปลได้ให้อักษรจีนไว้ในวงเล็บเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรก เพื่อให้เป็นการสะดวกต่อการค้นคว้า

3. สอบทานกับเอกสารโบราณอื่นๆ แก้ไขตัวอักษรที่ฉบับรวมคัดสรรพิมพ์คลาดเคลื่อนไปให้ถูกต้องและอธิบายไว้ท้ายตาราง จัดทำคำอธิบายส่วนที่ผู้แปลไม่เห็นด้วยกับการแบ่งวรรคตอนในฉบับรวมคัดสรร อธิบายไว้ท้ายตาราง

4. ค้นคว้าและอธิบายข้อมูลที่จำเป็นไว้ท้ายตาราง เอกสารหลักที่ใช้ในการค้นคว้าอยู่ในบรรณานุกรม ทั้งนี้ ค้นคว้ารายละเอียดเกี่ยวกับชื่อหน่วยงาน เขตการปกครอง และชื่อตำแหน่งขุนนางจาก “พจนานุกรมระบบขุนนางแต่ละสมัยของจีน”（《中国历代官制大辞典》）ของสำนักพิมพ์ปักกิ่ง ค้นคว้าตำแหน่งที่ตั้งเขตการปกครองและสถานที่จาก “ประชุมแผนที่ประวัติศาสตร์จีน”（《中国历史地图集》）เล่มที่ 7 ว่าด้วยแผนที่ราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิง ของสำนักพิมพ์แผนที่จีน ค้นคว้ารายละเอียดอื่นที่เกี่ยวข้องจาก “พจนานุกรมประวัติศาสตร์จีน”（《中国历史大辞典》）ขอสำนักพิมพ์ซ่างไห่ฉือ

ซู เล่มที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์ชนชาติ（民族史）และว่าด้วยประวัติศาสตร์เหลียว ซีเซี่ย จิน และหยวน（辽、夏、金、元史）

ทั้งนี้ได้แปลเทียบชื่อหน่วยงาน เขตการปกครอง ตลอดจนชื่อตำแหน่งขุนนางไว้พอให้สะดวกต่อผู้ไม่รู้ภาษาจีนเท่านั้น คำแปลดังกล่าวยังมิใช่คำแปลที่เหมาะสมที่สุด

5. ในพงศาวดารต่างๆ มีการระบุรัชศกและวันเดือนปีที่เกิดเหตุการณ์ ก่อนเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเวลานั้น ซึ่ง ฉบับรวมคัดสรรของมหาวิทยาลัยปักกิ่งได้ตัดเหตุการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับล้านนาออกทั้งหมด เพื่อให้สะดวกต่อผู้อ่าน โดยนำเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องมาวางต่อท้ายรัชศกและวันเดือนปีที่เกิดเหตุการณ์ ผู้แปลแปลตามฉบับรวมคัดสรร

6. ฉบับรวมคัดสรรของมหาวิทยาลัยปักกิ่งมีการละข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องไว้ด้วยการใส่เครื่องหมายละในภาษาจีน …… ผู้แปลแปลตามนั้นด้วยการใช้เครื่องหมาย... แทนที่ โดยอธิบายเพิ่มท้ายตารางว่าข้อมูลที่ละไว้นั้นเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ใด แต่ในตารางที่ 3 และตารางที่ 4 มีข้อความที่ฉบับรวมคัดสรรละไว้ แต่ผู้แปลเห็นว่าข้อความเหล่านั้นอาจเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาจึงได้แปลให้ครบโดยลงไว้ในคำอธิบายและลงตัวจีนประกอบไว้ด้วย

7. วัน เดือน ปี ในพงศาวดารต่างๆ เป็นวัน เดือน ปี ตามปฏิทินการเกษตรของจีนหรือปฏิทินจีน นับวันตามระบบเทียนกาน-ตี้จือ（天干地支）ซึ่งมีทั้งหมด 60 ลำดับ ปฏิทินจีนใช้ระบบฐาน 60 นับจากจย๋าจื่อ ซึ่งเป็นลำดับที่ 1 ถึงกุ่ยไฮ่ซึ่งเป็นลำดับที่ 60 แล้ววนกลับมานับลำดับที่ 1 ใหม่ ผู้แปลถ่ายถอดเสียงลำดับวันไว้ ลำดับเดือนแปลตามต้นฉบับซึ่งเป็นเดือนทางปฏิทินการเกษตรจีน ส่วนปี ถ่ายถอดเสียงชื่อรัชศกในคำแปล ทั้งนี้ ปีรัชศกเดียวกัน อาจระบุปี ค.ศ. / พ.ศ.ต่างกัน เนื่องจากปฏิทินการเกษตรจีนกับปฏิทินสุริยคติเริ่มนับศกใหม่ไม่พร้อมกัน

ในส่วนของรัชศกนั้น ได้จัดทำคำอธิบายระบุว่าเป็นรัชศกของรัชกาลใด เริ่มและสิ้นสุดเมื่อใด โดยอธิบายไว้เฉพาะที่ปรากฏเป็นครั้งแรก

การคำนวณวันที่ตามระบบปฏิทินการเกษตรของจีนให้ได้วันเดือนปีตามสุริยคตินั้น ผู้แปลนับคำนวณเองโดยใช้หนังสือปฏิทินจีนสองเล่มประกอบกันดังนี้

1) ปฏิทินจีนห้าพันปี （《中华五千年长历》）ของสำนักพิมพ์อุตุนิยม

ปฏิทินนี้ละเอียดและมีระบบชัดเจนมาก ทั้งนี้ผู้แปลขอยกตัวอย่างการคำนวณดังนี้

公元 2016 年　农历丙申(猴)年　太岁管仲　干火支金　纳音属火　九星二黑

日 / 月	月建·九星	一	二	三	四	五	六	七	八	九	十	十一	十二	十三	十四	十五	十六	十七	十八	十九	二十	廿一	廿二	廿三	廿四	廿五	廿六	廿七	廿八	廿九	三十	干支五行方位	28宿	日建	八卦
一	庚寅·二黑	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	**3**	2	3	4	5	6	7	8	56	*18*	破	离
二	辛卯·一白	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	**4**	2	3	4	5	6		26	*20*	闭	震
三	壬辰·九紫	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	**5**	2	3	4	5	6	55	*21*	平	巽
四	癸巳·八白	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	**6**	2	3	4		25	*23*	成	坎
五	甲午·七赤	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	**7**	2	3		54	*24*	建	艮
六	乙未·六白	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	**8**	2	23	*25*	执	坤
七	丙申·五黄	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31		53	*27*	开	乾
八	丁酉·四绿	**9**	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	22	*0*	满	兑
九	戊戌·三碧	**10**	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	52	*2*	危	离
十	己亥·二黑	31	**11**	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28		22	*4*	建	震
十一	庚子·一白	29	30	**12**	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	51	*5*	定	巽
十二	辛丑·九紫	29	30	31	**1**	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	21	*7*	收	坎

(ที่มา：中华五千年长历编写组, 2002, 568)

ตารางนี้มาจากหน้า 568 ของปฏิทินดังกล่าว หัวตารางระบุปี ค.ศ. หากเป็นสมัยโบราณจะมีระบุปีรัชศก หัวตารางแนวตั้งเป็นเดือน 1-12 ตามปฏิทินการเกษตรของจีน หัวตารางแนวนอนเป็นวันที่ตามปฏิทินการเกษตรของจีน (มี 29 หรือ 30 วันแล้วแต่เดือน) ตัวเลขที่เป็นเลขอารบิก จะเป็นวันที่ตามปฏิทินสุริยคติ โดยเมื่อขึ้นเดือนใหม่จะไม่เขียนเลข 1 แต่ทำเป็นเลขลำดับเดือนและทำตัวเข้ม

ตัวเลขที่สำคัญในการคำนวณวันคือตัวเลขแถวที่ 4 จากขวา เป็นลำดับเทียนกาน-ตี้จือของวันสุดท้ายในเดือนจีนก่อนหน้าเดือนนั้นๆ เช่น เดือนยี่ (แถวที่ 2) เป็นเลข 26 แสดงว่าวันสุดท้ายของเดือนอ้าย เป็นลำดับเทียนกาน-ตี้จือที่ 26 ฉะนั้นวัน 1 ค่ำ เดือนยี่ จะเป็นลำดับที่ 27 ของปฏิทินเทียนกาน-ตี้จือ ซึ่งก็คือวันเกิงอิ๋น （庚寅）ตรงกับวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ.2016

ฉะนั้น ผู้แปลจึงนำเดือนที่ระบุไว้ในเอกสารโบราณมาเทียบหาวัน 1 ค่ำของแต่ละเดือนตามวิธีการดังกล่าว แล้วไล่ลำดับวันที่ระบุไว้ตามลำดับเทียนกาน-ตี้จือ ได้เป็นวันเดือนปีตามปฏิทินสุริยคติ

อนึ่ง ลำดับเทียนกาน-ตี้จือ ทั้ง 60 ลำดับนั้นเป็นดังนี้

1. จย่าจื่อ 甲子	2. อี๋โฉ่ว 乙丑	3. ปิ่งอิ๋น 丙寅	4. ติงเหม่า 丁卯	5. อู้เฉิน 戊辰
6. จี่ซื่อ 己巳	7. เกิงอู่ 庚午	8. ซินเว่ย 辛未	9. เหรินเซิน 壬申	10. กุ๋ยโหย่ว 癸酉
11. จย่าซีว์ 甲戌	12. อี๋ไฮ่ 乙亥	13. ปิ่งจื่อ 丙子	14. ติงโฉ่ว 丁丑	15. อู้อิ๋น 戊寅
16. จี๋เหม่า 己卯	17. เกิงเฉิน 庚辰	18. ซินสื้อ 辛巳	19. เหรินอู่ 壬午	20. กุ่ยเว่ย 癸未
21. จย่าเซิน 甲申	22. อี๋โหย่ว 乙酉	23. ปิ่งซีว์ 丙戌	24. ติงไฮ่ 丁亥	25. อู้จื่อ 戊子
26. จี๋โฉ่ว 己丑	27. เกิงอิ๋น 庚寅	28. ซินเหม่า 辛卯	29. เหรินเฉิน 壬辰	30. กุ่ยซื่อ 癸巳
31. จย่าอู่ 甲午	32. อี่เว่ย 乙未	33. ปิ่งเซิน 丙申	34. ติงโหย่ว 丁酉	35. อู้ซีว์ 戊戌
36. จี๋ไฮ่ 己亥	37. เกิงจื่อ 庚子	38. ซินโฉ่ว 辛丑	39. เหรินอิ๋น 壬寅	40. กุ๋ยเหม่า 癸卯
41. จย่าเฉิน 甲辰	42. อี่ซื่อ 乙巳	43. ปิ่งอู่ 丙午	44. ติงเว่ย 丁未	45. อู้เซิน 戊申
46. จี๋โหย่ว 己酉	47. เกิงซีว์ 庚戌	48. ซินไฮ่ 辛亥	49. เหรินจื่อ 壬子	50. กุ๋ยโฉ่ว 癸丑
51. จย่าอิ๋น 甲寅	52. อี่เหม่า 乙卯	53. ปิ่งเฉิน 丙辰	54. ติงซื่อ 丁巳	55. อู้อู่ 戊午
56. จี่เว่ย 己未	57. เกิงเซิน 庚申	58. ซินโหย่ว 辛酉	59. เหรินซีว์ 壬戌	60. กุ่ยไฮ่ 癸亥

2) ตารางเปรียบเทียบปฏิทินประวัติศาสตร์จีนกับปฏิทินจีนและปฏิทินสากล （《中国史历日和中西历日对照表》）ของสำนักพิมพ์ซ่างไห่ฉือซู ตารางเปรียบเทียบนี้ไม่ละเอียดเท่าหนังสือปฏิทินจีนห้าพันปี ใช้วิธีระบุวันที่ 1,11,21 ของเดือนตามปฏิทินการเกษตรแต่ละเดือน พร้อมให้ลำดับตามระบบเทียนกาน-ตี้จือ และให้วันตามปฏิทินสุริยคติ

ผู้แปลคำนวณจากทั้งสองวิธีประกอบกัน เมื่อได้ตรงกันจึงระบุวันและเดือนตามปฏิทินการเกษตรของจีนและวันเดือนปีตามปฏิทินสุริยคติไว้ในวงเล็บหลังวันเดือนปีที่ปรากฏในฉบับแปล อนึ่ง ปฏิทินการเกษตรจีนไม่นับข้างขึ้นข้างแรม แต่นับเป็นวันที่ ในที่นี้ผู้แปลจะใช้คำว่า วัน...ค่ำ เมื่อเอ่ยถึงวันตามปฏิทินการเกษตรจีน ตามแบบที่พระยาอนุมานราชธนใช้ในหนังสือลัทธิของเพื่อน ภาค 4 ตอน 1 ลัทธิศาสนาของจีน

8. ระดับของขุนนางจีน มี 9 ระดับ เรียกว่า ผิ่น （品）ระดับ 1 เป็นระดับสูงสุด ระดับ 9 เป็นระดับต่ำสุด ในแต่ละระดับยังแยกเป็น เจิ้ง （正）กับ ฉง（从）แปลเทียบเป็น ชั้นเอก และชั้นโท ตามลำดับ

9. เอกสารโบราณเหล่านี้เขียนด้วยภาษาโบราณ และเป็นเอกสารเฉพาะทาง นอกจากหยวนสื่อหรือพงศาวดารราชวงศ์หยวนซึ่งมีฉบับแปลภาษาจีนปัจจุบัน เอกสารอื่นไม่มีผู้ทำคำแปลหรือคำอธิบายเป็นภาษาจีนสมัยปัจจุบันไว้ ผู้แปลพยายามค้นคว้าและตีความเท่าที่ทำได้ แต่ก็ยังมีอุปสรรคมากโดยเฉพาะส่วนที่เป็นชื่อเฉพาะของสถานที่และชื่อบุคคล หากที่ใดไม่แน่ใจจะระบุไว้อย่างชัดเจนว่าค้นไม่พบแต่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเช่นไร เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป ถือเป็นการโยนอิฐล่อหยกในเชิงวิชาการ

10. เอกสารโบราณเหล่านี้ทับศัพท์ชื่อคนและสถานที่ในล้านนาด้วยอักษรจีน ผู้วิจัยได้ขอให้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ์ ซึ่งเชี่ยวชาญด้านเสียงภาษาจีนโบราณช่วยค้นคว้าเทียบเสียงโบราณจากตำราสัทวิทยาโบราณ 2 เล่ม คือ ซ่งเปิ่นก่วงอวิ้น（《宋本广韵》）และจงหยวนอินอวิ้น（《中原音韵》）โดยถอดเสียงเป็นสัทอักษรสากล (IPA) ไว้ในภาคผนวก ทั้งนี้ ตำราซ่งเปิ่นก่วงอวิ้น เป็นตำราสัทวิทยาสมัยราชวงศ์ซ่ง เฉินเผิงเหนียน（陈鹏年）ร่วมกับนักวิชาการอื่น เขียนขึ้นในปี ค.ศ.1008 / พ.ศ.1551 ส่วนตำราจงหยวนอินอวิ้นเป็นตำราสัทวิทยาสมัยราชวงศ์หยวน โจวเต๋อชิง（周德清）เขียนขึ้นในปี ค.ศ.1324 / พ.ศ.1867 ตำราทั้ง 2 เล่มนี้เป็นตัวแทนของเสียงสมัยราชวงศ์ซ่งซึ่งเป็นเสียงภาษาจีนโบราณยุคกลางและราชวงศ์หยวนซึ่งเป็นเสียงภาษาจีนยุคใกล้ของจีน น่าจะเป็นประโยชน์ในการเชื่อมโยงชื่อเฉพาะเหล่านี้ว่าน่าจะเป็นชื่อใดในภาษาล้านนา

11. เอกสารโบราณเหล่านี้ทับศัพท์ชื่อสถานที่ในล้านนาและสถานที่ใกล้เคียง ผู้แปลได้ให้มานวี นุ่มทองวาดรูปแผนที่ขึ้นใหม่ไว้ในภาคผนวก โดยลอกลายจากแผนที่มณฑลยูนนาน หน้า 23-24 ใน "ประชุมแผนที่ประวัติศาสตร์จีน"（《中国历史地图集》）เล่มที่ 7 ว่าด้วยแผนที่ราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิง ของสำนักพิมพ์แผนที่จีน เนื่องจากแผนที่ดังกล่าวซับซ้อนมาก ผู้แปลจึงให้กำกับเฉพาะสถานที่สำคัญหรือเท่าที่เกี่ยวข้อง

1. บันทึกเกี่ยวกับอาณาจักรปาไป่ (สนมแปดร้อย) ในพงศาวดารหมาน （《蛮书》）

ตารางที่ 1

女王国去蛮界镇南节度三十余日程。其国去驩州一十日程，往往与驩州百姓交易。蛮贼曾将二万人伐其国，被女王药箭射之，（十）不存一，蛮贼乃回。 （樊绰：《蛮书》，卷十，中华书局，1962 年，向达校注本，页 244-245） แคว้นหนี่ว์หวังกั๋ว (แคว้นกษัตริย์หญิง) อยู่ห่างจากทางใต้ชายแดนหมานออกไปเป็นระยะทางสามสิบกว่าวัน แคว้นดังกล่าวห่างจากฮวนโจวสิบวัน มักทำการค้ากับราษฎรฮวนโจว โจรหมานเคยส่งไพร่พลสองหมื่นนายไปโจมตีแคว้นนี้ กษัตริย์หญิงจึงยิงด้วยธนูอาบยาพิษ รอดไม่ถึงหนึ่งในสิบ โจรหมานจึงยกพลกลับแคว้นตน (ฝานชั่ว.1962.**พงศาวดารหมาน.** บรรพที่ 10. สำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์ ฉบับอธิบายของเซี่ยงต๋า. หน้า 244-245)

อธิบาย

1. พงศาวดารหมาน ภาษาจีนเรียกว่า หมานซู （《蛮书》）แปลว่าพงศาวดารอนารยชนแดนใต้ ผู้เขียนคือฝานชั่ว（樊绰）คนสมัยราชวงศ์ถัง (ค.ศ.618 - ค.ศ.907 /

พ.ศ.1161 - พ.ศ.1450) ฉบับรวมคัดสรร คัดจากฉบับชำระและให้อรรถาธิบายของเซี่ยงต๋า พิมพ์โดยสำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์ พิมพ์ปี ค.ศ.1962 / พ.ศ.2505

ในการสอบทานต้นฉบับเพื่อการแปลนี้ ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารหมานฉบับชำระและให้อรรถาธิบายของเซี่ยงต๋า ที่พิมพ์ใหม่ในปี ค.ศ.2018 / 2561 และสอบทานกับพงศาวดารหมานฉบับแม่พิมพ์ไม้ ที่รวมรวมไว้ในหมวดประวัติศาสตร์ ของซื่อคู่เฉวียนซู（《四库全书》）

ฉบับชำระและให้อรรถาธิบายของเซี่ยงต๋า ไม่มีคำว่า “สิบ” ใน “รอดไม่ถึงหนึ่งในสิบ” ฉบับรวมคัดสรรเติม “สิบ” เข้ามาแล้ว ผู้แปลสอบทานแล้วกับหน้า 4 ของบรรพที่ 10 ของฉบับซื่อคู่เฉวียนซู มีคำว่า “สิบ” นอกจากนี้คำว่า “ไหน่”（乃）หรือ “จึง” ในประโยคสุดท้าย ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูใช้อักษรต่างรูปคือ 迺 เสียงอ่านและความหมายเหมือนกัน

2. หนี่ว์หวังกั๋ว（女王国）แปลว่าแคว้นกษัตริย์หญิง น่าจะหมายถึงอาณาจักรหริภุญไชย

3. หมาน（蛮）เป็นคำที่จีนใช้เรียกอนารยชนทางใต้ ในที่นี้หมายถึงอาณาจักรน่านเจ้า ในสมัยโบราณจีนเรียกชนเผ่าต่างๆ นอกจีนโดยประกอบกับทิศว่า หนานหมาน（南蛮）-พวกหมานทางใต้ เป่ยตี๋（北狄）-พวกตี๋ทางเหนือ ซีหรง（西戎）-พวกหรงทางตะวันตก และตงอี๋（东夷）-พวกอี๋ทางใต้ บางครั้งก็ใช้เรียกรวมทั้งหมานอี๋หรงตี๋ว่า หมานอี๋（蛮夷）- พวกหมานพวกอี๋ หรือ ซื่ออี๋（四夷）-พวกอี๋ทั้งสี่

4. ฮวนโจว （驩州）เป็นหัวเมืองแถบหลิ่งหนาน (มณฑลกวางตุ้ง กวางสี ไปจนถึงตอนบนของเวียดนามเหนือในปัจจุบัน) ตั้งขึ้นในสมัยราชวงศ์สุย สมัยราชวงศ์ถังเคยเปลี่ยนชื่อเป็นหนานเต๋อโจว เต๋อโจว และกลับมาใช้ชื่อฮวนโจวดังเดิมจนถึงราชวงศ์หมิง ในปี ค.ศ.1036 หรือ พ.ศ.1579 ราชวงศ์ลี้แห่งเวียดนามเปลี่ยนชื่อเป็นอี้อานโจว ปัจจุบันอยู่บริเวณเมืองวิญ เมืองหลักของเหงะติ๋ญ (ต่อมาแยกเป็นจังหวัดเหงะอานและจังหวัดห่าติ๋ญ) ประเทศเวียดนาม

5. กษัตริย์หญิง ในที่นี้น่าจะหมายถึงพระนางจามเทวี

2.บันทึกเกี่ยวกับอาณาจักรปาไป่ (สนมแปดร้อย) ในพงศาวดารราชวงศ์หยวน（《元史》）

ตารางที่ 2.1

至元二十九年八月戊午。诏不敦、 忙兀秃鲁迷失以军征八百媳妇国。
（宋濂：《元史》，卷一七，中华书局，1976 年版，页 366）
วันอู้อู่ เดือน 8 ปีที่ 29 แห่งรัชศกจื้อหยวน (วัน 30 ค่ำ เดือน 8 ปฏิทินการเกษตรจีน - 11 ตุลาคม ค.ศ.1292 / พ.ศ.1835) มีพระราชโองการให้ปู้ตุนกับหมังอู้ทูหลู่หมีซือยกทัพไปตีปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย)
(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 17. สำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์. หน้า 366)

อธิบาย

1. พงศาวดารราชวงศ์หยวน ภาษาจีนเรียกว่าหยวนสื่อ（《元史》）ผู้เขียนคือซ่งเหลียน（宋濂）(ค.ศ.1310 - ค.ศ.1381 / พ.ศ.1853 - พ.ศ.1924) สมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368 - ค.ศ.1644 / พ.ศ.1911 - พ.ศ.2187)

ในการสอบทานต้นฉบับเพื่อการแปลนี้ ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับของสำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์ และสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับแม่พิมพ์ไม้ ที่รวมรวมไว้ในหมวดประวัติศาสตร์ของซื่อคู่เฉวียนซู（《四库全书》）เนื่องจากฉบับคัดสรรคัดส่วนที่เกี่ยวข้องจากพงศาวดารราชวงศ์หยวนมาจำนวนมาก ผู้แปลสอบทานแล้วแยกอธิบายส่วนที่แตกต่างไว้ในแต่ละตาราง ในส่วนที่เป็นชื่อบุคคลและถ่ายถอดเสียงโดยใช้อักษรต่างกันนั้น เนื่องจากพงศาวดารหยวนฉบับดั้งเดิมเขียนในสมัยราชวงศ์หมิง แต่ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูพิมพ์ในสมัยราชวงศ์ชิง จึงใช้วิธีถ่ายถอดเสียงต่างกัน ผู้แปลแปลตามฉบับรวมคัดสรร แต่สอบทานฉบับซื่อคู่เฉวียนซูไว้ด้วย เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

อนึ่ง ในจำนวนเอกสารโบราณทั้ง 4 ฉบับนี้ มีพงศาวดารราชวงศ์หยวนเท่านั้นที่มีคำแปลเป็นภาษาปัจจุบัน ผู้แปลจึงได้ใช้ฉบับแปลภาษาปัจจุบันในการค้นคว้าประกอบด้วย โดยเป็นฉบับของสำนักพิมพ์ฮั่นอี่ว์ต้าฉือเตี่ยนแห่งเซี่ยงไฮ้ที่พิมพ์ในปี ค.ศ.2004 / พ.ศ.2547

2.จื้อหยวน （至元） เป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนซื่อจู่（元世祖）หรือกุบไลข่าน（忽必烈）หมายถึงช่วงระหว่าง ค.ศ.1215 - ค.ศ.1294 / พ.ศ.1758 - พ.ศ.1837 ตามธรรมเนียมจีน เมื่อเปลี่ยนประมุขใหม่จะเปลี่ยนรัชศก เท่ากับเป็นการตั้งศักราชใหม่ประจำรัชกาล แต่บางรัชกาลอาจเปลี่ยนรัชศกใหม่ ทำให้รัชกาลเดียวอาจมีหลายรัชศก

3. ปู้ตุน（不敦）กับหมังอู้ทูหลู่หมีซือ（ 忙兀秃鲁迷失）เป็นแม่ทัพราชวงศ์หยวน ภาษาจีนถ่ายถอดเสียงมาจากภาษามองโกล ผู้แปลสอบทานกับฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้เป็นปู้เล่อถู（布勒图）และหมังกั่วเล่อมั่วเซ่อ（蒙果勒默色）ทั้งนี้ 蒙 เป็นอักษรต่างรูปของ 蒙

4. ปาไป่สีฟู่กั๋ว（八百媳妇国）แปลว่าอาณาจักรสนมแปดร้อย เป็นชื่อที่ราชวงศ์หยวนใช้เรียกอาณาจักรล้านนา ที่มาของชื่อมีอธิบายในพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่ซึ่งเป็นหัวข้อที่จะแปลต่อไปในตารางที่ 3 ในการแปลนี้ ฉบับภาษาจีนใช้คำเรียกว่า ปาไป่สีฟู่ ปาไปสีฟู่กั๋ว หรือปาไป่สีฟู่หมาน ผู้แปลถ่ายถอดเสียงเป็นภาษาไทยและวงเล็บคำแปลไว้ต่างกันเพื่อรักษาลีลาของภาษาดังนี้ ปาไปสีฟู่ (สนมแปดร้อย) ปาไปสีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) ปาไป่สีฟู่หมาน (พวกหมานอาณาจักรสนมแปดร้อย)

ตารางที่ 2.2

至元二十九年十二月庚寅。中书省臣言：“……金齿适当忙兀秃儿迷失出征军马之冲，资其刍粮，拟立为木来府。”
（宋濂：《元史》，卷一七，中华书局，1976 年版， 页 368）

วันเกิงอิ๋น เดือน 12 ปีที่ 29 แห่งรัชศกจื้อหยวน (วัน 3 ค่ำ เดือน 12 ปฏิทินการเกษตรจีน - 11 มกราคม ค.ศ.1293 / พ.ศ.1836) ขุนนางกำกับจงซูเสิ่งกล่าวว่า “...จินฉื่อ (ฟันทอง) อยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่หมังอู้ทูหลู่หมีซือต้องยกทัพผ่านยามออกศึก ขอให้สนับสนุนเสบียงทัพ ตั้งเป็นเมืองมู่ไหลฝู่”

(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 17. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 368)

อธิบาย

1. ขุนนางกำกับจงซูเสิ่ง （中书省臣）ตรงนี้มิได้ระบุชื่อบุคคลหรือตำแหน่งชัดเจน อาจหมายถึงขุนนางระดับสูงสุดหรือระดับบริหารอื่นที่กำกับจงซูเสิ่งก็ได้ จงซูเสิ่ง（中书省）เป็นหน่วยงานบริหารที่ขึ้นตรงกับจักรพรรดิ พอจะเทียบได้กับสำนักนายกรัฐมนตรี กำกับงานบริหารทั้งประเทศ ในสมัยจักรพรรดิหยวนซื่อจู่ ได้ตั้งจงซูเสิ่งบริหารแผ่นดินตามอย่างธรรมเนียมฮั่น ขุนนางระดับสูงสุดที่กำกับจงซูเสิ่งคือเฉิงเซี่ยง （丞相）แปลเทียบเป็นอัครมหาเสนาบดี รองลงมาเป็นผิงจังเจิ้งซื่อ（平章政事）แปลเทียบเป็นรองอัครมหาเสนาบดี จั่วเฉิง（左丞）แปลเทียบเป็นเสนาบดีซ้าย และโย่วเฉิง（右丞）แปลเทียบเป็นเสนาบดีขวา และ ชานจือเจิ้งซื่อ（参知政事）แปลเทียบเป็นรองเสนาบดีตามลำดับ

ในรัชกาลเดียวกัน มีการตั้ง สิงจงซูเสิ่ง（行中书省）หรือมณฑลใหญ่ทั่วประเทศขึ้นในเวลาต่อมา โดยช่วงแรกให้ขุนนางระดับสูงที่มีตำแหน่งบริหารจากจงซูเสิ่งไปกำกับมณฑล（行省）ต่างๆ เรียกว่า “ปฏิบัติภารกิจจงซูเสิ่งแห่ง...” มีระบบขุนนางบริหารตำแหน่งต่างๆ เลียนแบบจงซูเสิ่ง ต่อมามณฑลเหล่านี้กลายเป็นหน่วยงานถาวร มีภารกิจต้องกำกับบริหารมาก จึงมีการปรับระบบใหม่ เรียกชื่อมณฑลตามด้วยชื่อตำแหน่งนั้นๆ ไม่ใช้คำว่า “จงซู” และไม่ใช่ข้าหลวงกำกับจงซูเสิ่งไปกำกับมณฑลอีก อย่างไรก็ตาม มีการเปลี่ยนแปลงระบบเป็นระยะๆ ปีที่ 23 แห่งรัชศกจื้อหยวน หรือ ค.ศ.1286 / พ.ศ.1829 ยกเลิกตำแหน่งเฉิงเซี่ยง (อัครมหาเสนาบดี) ประจำท้องที่ ให้ผิงจังเจิ้งซื่อเป็นขุนนางสูงสุดประจำท้องที่ แต่

ต่อมาก็ให้มีการตั้งตำแหน่งเฉิงเซี่ยง (อัครมหาเสนาบดี) ประจำท้องที่มณฑลขนาดใหญ่อีก ปีที่ 7 แห่งรัชศกเหยียนโย่ว หรือ ค.ศ.1320 / พ.ศ.1863 ยกเลิกตำแหน่งเฉิงเซี่ยง (อัครมหาเสนาบดี) ประท้องที่มณฑลอีกครั้ง ลดตำแหน่งผู้ที่ตั้งไปแล้วเป็นผิงจังเจิ้งซื่อ หลังรัชศกไท่ติ้ง หรือ ค.ศ.1324 / พ.ศ.1867 ฟื้นตำแหน่งเฉิงเซี่ยง (อัครมหาเสนาบดี) ในบางมณฑล

เหตุการณ์ที่มีการกราบบังคมทูลเรื่องขอให้ตั้งเมืองมู่ไหลฝู่นี้เกิดขึ้นในปีที่ 29 แห่งรัชศกจื้อหยวนซึ่งเป็นปลายรัชศกแล้ว พ้นยุคของการส่งขุนนางส่วนกลางไปกำกับท้องที่มณฑล ชื่อตำแหน่งไม่มีข้อความว่า “ปฏิบัติภารกิจจงซูเสิ่งแห่ง...” นอกจากนั้นข้อความที่ต่อจากข้อความนี้ในย่อหน้าเดียวกัน พบว่า “ขุนนางกำกับจงซูเสิ่ง” (อาจจะเป็นคนเดียวกับข้างต้นหรือไม่ก็ได้) ได้กราบทูลเรื่องของมณฑลอื่นต่อจักรพรรดิหยวนซื่อจู่ในวันต่อๆ มาด้วย ผู้แปลจึงสันนิษฐานว่า “ขุนนางกำกับจงซูเสิ่ง” นี้เป็นขุนนางฝ่ายบริหารส่วนกลางโดยตรง มิใช่ขุนนางส่วนกลางที่ส่งไปปฏิบัติภารกิจจงซูเสิ่งประจำท้องที่

2. จินฉื่อ（金齿）แปลว่าฟันทอง เป็นชื่อเผ่าโบราณ กระจายตัวอยู่ทางตะวันตกของมณฑลยูนนาน เป็นบรรพชนของชาวเผ่าไต ที่ หลังจากอาณาจักรมองโกลพิชิตแคว้นต้าหลี่ได้ในปี ค.ศ.1261 / พ.ศ.1804 ก็แบ่งเขตการปกครองในแคว้นต้าหลี่เป็น 5 เขต จินฉื่อหรือฟันทองเป็นหนึ่งในนั้น สาเหตุที่เรียกว่าว่าฟันทอง สันนิษฐานเป็น 2 อย่าง หนึ่งคือนิยมกินหมาก ฟันจึงเป็นสีม่วงดำออกทอง สองคือจากบันทึกของมาร์โคโปโล คนในพื้นที่นี้นิยมใช้ทองครอบฟันทั้งบนและล่าง

3. หมังอู้ทูหลู่หมีซือ（忙兀秃儿迷失）เป็นบุคคลเดียวกับในตาราง 2.1 ผู้แปลสอบทานแล้ว ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้เป็นหมังกั่วเล่อมั่วเซ่อ（蒙果勒默色）เช่นเดียวกับข้อความในตาราง 2.1

4. เมืองมู่ไหลฝู่（木来府）คือเมืองมู่ไหลโจว（木来州）เป็นชื่อเมืองสมัยโบราณของจีน ปัจจุบันอยู่ในประเทศพม่า ดูจากแผนที่สมัยราชวงศ์หยวน อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองเชียงตุง อยู่ทางใต้ของเมืองแลมในปัจจุบัน ดูแผนที่ในภาคผนวกประกอบ

5.ตั้งเป็นเมืองมู่ไหลฝู่（拟立为木来府）ผู้แปลสอบทานกับฉบับซื่อคู่เฉวียนซูไม่มีคำว่า หนี่（拟）

ตารางที่ 2.3

元贞二年十二月戊戌。立彻里军民总管府。云南行省臣言："大彻里地与八百媳妇犬牙相错，今大彻里胡念已降，小彻里复控扼地利，多相杀掠。胡念遣其弟胡伦乞别置一司，择通习蛮夷情状者为之帅，招其来附，以为进取之地。"诏复立蒙样刚等甸军民官。
（宋濂：《元史》，卷一九，中华书局，1976 年版，页 407）
วันอู้ซีว์ เดือน 12 ปีที่ 2 แห่งรัชศกหยวนเจิน (วัน 4 ค่ำ เดือน 12 ปฏิทินการเกษตรจีน - 29 ธันวาคม ค.ศ.1296 / พ.ศ.1839) ตั้งเช่อหลี่จวินหมินจ๋งก่วนฝู่ (เมืองปกครองทหารและราษฎรสิบสองปันนา) ข้าหลวงกำกับมณฑลยูนนานกล่าวว่า "พรมแดนเช่อหลี่ใหญ่ (สิบสองปันนาใหญ่) กับปาไป่สีฟู่ (สนมแปดร้อย) มีพรมแดนคดเคี้ยวซับซ้อน บัดนี้หูเนี่ยนแห่งเช่อหลี่ใหญ่ (สิบสองปันนาใหญ่) สวามิภักดิ์ เช่อหลี่น้อย (สิบสองปันนาน้อย) ยึดชัยภูมิมีเปรียบได้อีกมักปล้นฆ่าช่วงชิงกันเอง หูเนี่ยนส่งหูหลุนน้องชายมาขอให้ตั้งเขตปกครองขึ้นต่างหาก เลือกคนชำนาญสภาพหมานอี๋เป็นผู้บังคับการ ให้เหล่าชาวหมานมาสวามิภักดิ์ ถือเป็นพื้นที่อันเป็นฐานในการขยายต่อไป" มีพระราชโองการฟื้นตำแหน่งเตี้ยนจวินหมินกวน (ข้าหลวงท้องที่กำกับการทหารและงานราษฎร์ระดับเตี้ยน) เหมิงยั่งกังและอื่นๆ
(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**.บรรพ 19. สำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์. หน้า 407)

อธิบาย

1. หยวนเจิน（元贞）เป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนเฉิงจง（元成宗）ซึ่งครองราชย์ต่อจากจักรพรรดิหยวนซื่อจู่ หมายถึงช่วงระหว่าง ค.ศ.1295 - ค.ศ.1297 / พ.ศ. 1838 - พ.ศ.1840

2. เช่อหลี่จวินหมินจ๋งก่วนฝู่（彻里军民总管府）เป็นเขตการปกครองระดับ 2 แปลว่าเมืองปกครองทหารและราษฎรสิบสองปันนา ต่อมาในสมัยราชวงศ์หมิงเปลี่ยนเป็นเชอหลี่เซวียนเว่ยซือ（车里宣慰司）หรือเขตปกครองเชอหลี่ เช่อหลี่หรือเชอหลี่เป็นชื่อเดิมที่จีนใช้เรียกสิบสองปันนา พื้นที่ของเมืองนี้คือเขตปกครองตนเองชาวไตในสิบสองปันนา มณฑลยูนนานในปัจจุบัน ศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองจิ่งหง（景洪）หรือเมืองเชียงรุ่ง

3. มณฑลยูนนาน（云南行省）เป็นเขตการปกครองระดับ 1 กำกับพื้นที่มณฑลยูนนานในปัจจุบัน รวมไปถึงพื้นที่บางส่วนของมณฑลเสฉวน มณฑลกวางสี ตลอดจนภาคเหนือของพม่าและไทยในปัจจุบัน

ราชวงศ์หยวนจัดเขตการปกครองระดับ 1 เป็นเสิ่ง（省）หรือสิงเสิ่ง（行省）พอเทียบได้กับมณฑล เขตการปกครองระดับ 2 ซึ่งขึ้นกับมณฑล พอเทียบได้กับจังหวัด มีคำเรียกต่างๆ กัน เช่น ลู่ฝู่โจวจวิน（路府州军）เซวียนเว่ยซือ（宣慰司）เซวียนฝู่ซือ（宣抚司）อานฝู่ซือ（安抚司）หยวนไซว่ฝู่（元帅府）วั่นฮู่ฝู่（万户府）ฯลฯ เขตการปกครองเหล่านี้จะมีเขตการปกครองในสังกัดเป็นระดับเซี่ยน（县）พอเทียบได้กับอำเภอ แต่มีชื่อเรียกต่างๆ กันอีก

4. เตี้ยนจวินหมินกวน（甸军民官）คือข้าหลวงท้องที่กำกับการทหารและงานราษฎร์ระดับเตี้ยน（甸）ซึ่งเป็นเขตปกครองระดับ 2

5. เหมิงยั่งกัง（蒙样刚）เป็นชื่อเขตการปกครองระดับเตี้ยน ขึ้นกับมณฑลยูนนาน ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูเขียนข้อความนี้โดยใช้อักษร เหมิง 蒙 เป็นอักษรต่างรูปของเหมิง 蒙

ตารางที่ 2.4

大德元年九月甲子。八百媳妇叛，寇彻里，遣也先不花将兵讨之。 （宋濂：《元史》，卷一九，中华书局，1976 年版，页 413）

วันจย่าจื่อ เดือน 9 ปีแรกแห่งรัชศกต้าเต๋อ (วัน 4 ค่ำ เดือน 9 ปฏิทินการเกษตรจีน - 21 กันยายน ค.ศ.1297 / พ.ศ.1840) ปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) เป็นกบฏ รุกรานเช่อหลี่ (สิบสองปันนา) ส่งเหยี่ยเซียนปู้ฮวานำทัพไปปราบ (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 19. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 413)

อธิบาย

1. ต้าเต๋อ（大德）เป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนเฉิงจง（元成宗）หมายถึงช่วงระหว่าง ค.ศ.1297 - ค.ศ.1307 / พ.ศ.1840 - พ.ศ.1850 โดยเปลี่ยนจากรัชศกหยวนเจินมาใช้รัชศกต้าเต๋อ

2. เหยี่ยเซียนปู้ฮวา（也先不花）หรือ Esen Buqa I (? – ค.ศ.1320 / ? – พ.ศ. 1863) เป็นข่านองค์ที่ 13 ของอาณาจักรฉาเหอไถ（察合台）หรือ Tsagadai แห่งจักรวรรดิมองโกล ผู้แปลสอบทานกับฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้เป็น เอ๋อเซินปู้ฮา（额森布哈）

ตารางที่ 2.5

大德四年十二月癸巳。遣刘深、合剌带、郑祐将兵二万人征八百媳妇，仍敕云南省每军十人给马五匹，不足则补之以牛。 （宋濂：《元史》，卷二〇，中华书局，1976 年版，页 433） วันกุ่ยซื่อ เดือน 12 ปีที่ 4 แห่งรัชศกต้าเต๋อ (วัน 22 ค่ำ เดือน 12 ปฏิทินการเกษตรจีน -1 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1301 / พ.ศ.1844) ส่งหลิวเซิน เหอล่าไต้ เจิ้งโย่วนำทัพสองหมื่นนายไปปราบปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) มีพระราชโองการแจ้งมณฑลยูนนานว่าให้ม้าห้าตัวต่อทหารสิบนาย หากไม่พอให้เสริมแทนด้วยวัวควาย (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 20. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 433)

อธิบาย

1. กุ่ยซื่อ（癸巳）เป็นลำดับที่ 30 ในระบบเทียนกาน-ตี้จือ คำนี้ฉบับรวมคัดสรรพิมพ์อักษรจีนคำว่าซื่อผิดเป็น 已 อี่ ในที่นี้ได้แก้ไขให้ถูกต้องตามระบบเทียนกาน-ตี้จือ และตามพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู นอกจากนี้ เหตุการณ์นี้เกิดในเดือน 12 ตามปฏิทินการเกษตรของจีน เมื่อเทียบปฏิทินสุริยคติ เป็นเดือนกุมภาพันธ์ของอีกศกหนึ่ง

2. เหอล่าไต้（合剌带）ชื่อบุคคลนี้ในพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับดั้งเดิมถ่ายถอดเสียงจากภาษามองโกลด้วยอักษรจีนต่างกันหลายอย่างมาก นอกจากฮาล่าไต่（哈剌觧）ยังมี ฮาล่าไต่（哈剌歹）เหอล่าไต้（合剌带）ส่วนฉบับซื่อคู่เฉวียนซูนั้น อนึ่ง ผู้แปลสอบทานถ่ายถอดเสียงนี้ไว้เป็นเอกภาพว่าฮาลาไต้（哈喇岱）

ตารางที่ 2.6

大德五年春正月庚戌。给八百媳妇军钞，总计九万二千余锭。 （宋濂：《元史》，卷二〇，中华书局，1976 年版，页 433） วันเกิงซีว์ เดือนอ้าย ปีที่ 5 แห่งรัชศกต้าเต๋อ (วัน 9 ค่ำ เดือนอ้าย ปฏิทินการเกษตรจีน - 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1301 / พ.ศ.1844) ให้เงินทหารแก่ปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) รวมทั้งสิ้นเก้าหมื่นสองพันก้อนเศษ (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 20. สำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์. หน้า 433)

ตารางที่ 2.7

大德五年二月己卯。以刘深、合剌带为中书右丞，郑祐为参知政事，皆佩虎符。……丁亥。立征八百媳妇万户府二，设万户四员，发四川、云南囚徒从军。 （宋濂：《元史》，卷二〇，中华书局，1976 年版，页 433-434） วันจี๋เหม่า เดือนยี่ ปีที่ 5 แห่งรัชศกต้าเต๋อ (วัน 9 ค่ำ เดือนยี่ ปฏิทินการเกษตรจีน – 19 มีนาคม ค.ศ.1301 / พ.ศ.1844) ตั้งหลิวเซินและเหอล่าไต้เป็นจงซูโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา)

เจิ้งโย่วเป็นชานจือเจิ้งซื่อ (รองเสนาบดี) ให้ถือตราพยัคฆ์ทั้งสิ้น...วันติงไฮ่ (วัน 17 ค่ำ เดือนยี่ ปฏิทินการเกษตรจีน – 27 มีนาคม ค.ศ.1301 / พ.ศ.1844) ตั้งกองพลปราบปาไป่สีฟู่กั๋ววั่นฮู่ฝู่ (เมืองหมื่นครัวเรือนสนมแปดร้อย) สองกอง ตั้งผู้บัญชาการสี่นาย ส่งนักโทษจากเสฉวนและยูนนานมาเป็นทหารในกองทัพ

(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 20. สำนักพิมพ์จงหวาซูจฺวี๋. หน้า 433-434)

อธิบาย

1. โย่วเฉิง（右丞）เป็นตำแหน่งขุนนางฝ่ายบุ๋น ระดับ 2 ชั้นเอก สังกัดจงซูเสิ่ง อาจพอแปลเทียบเป็นเสนาบดีขวา คู่กับจั่วเฉิง (เสนาบดีซ้าย) มีหน้าที่ช่วยอัครมหาเสนาบดีบริหารราชการแผ่นดิน ตำแหน่งเหล่านี้มีได้หลายคนพร้อมกัน เป็นรองตำแหน่งจั่วเฉิงเซี่ยง (อัครมหาเสนาบดีซ้าย) โย่วเฉิงเซี่ยง (อัครมหาเสนาบดีขวา) ไปอีก ในที่นี้ระบุสังกัดเป็น “จงซูโย่วเฉิง” ตามหลักควรสังกัด “จงซูเสิ่ง” ซึ่งเป็นหน่วยงานส่วนกลาง เทียบสำนักนายกรัฐมนตรีหรือสำนักอัครมหาเสนาบดี

หลิวเซินเป็นขุนนางที่ราชวงศ์หยวนส่งไปปราบอาณาจักรปาไป่สีฟู่หรือสนมแปดร้อยและแพ้ศึกกลับมา ในที่ระบุตำแหน่งหลิวเซินเป็นเสนาบดีขวาของจงซูเสิ่งซึ่งเป็นตำแหน่งส่วนกลาง แต่ในตาราง 2.32 ระบุว่าหลิวเซินมีตำแหน่งเป็น อวิ๋นหนานโย่วเฉิง（云南右丞）หรือเสนาบดีขวาแห่งมณฑลยูนนาน ส่วนในหนังสือเจาปู้จ่งลู่ (ดูตาราง 4) ได้ระบุว่าหลิวเซินเป็นอดีตจั่วเฉิง (เสนาบดีซ้าย) ของจิงหูจั้นเฉิงสิงเสิ่ง (มณฑลจิงหูจั้นเฉิง) แสดงว่าหลิวเซินเคยรับตำแหน่งเสนาบดีซ้ายที่มณฑลจิงหูจั้นเฉิงมาก่อน แต่ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นเสนาบดีขวาแต่จะประจำที่ส่วนกลางหรือที่มณฑลยูนนาน หรือเป็นทั้งสองตำแหน่งพร้อมกันหรือต่างช่วงเวลากัน ยังไม่สามารถค้นคว้าสรุปให้แน่ชัดได้

2. ชานจือเจิ้งซื่อ（参知政事）เป็นตำแหน่งขุนนางฝ่ายบุ๋น ระดับ 2 ชั้นโท เป็นตำแหน่งรองเสนาบดี รองจากจั่วเฉิงและโย่วเฉิง ย่อสั้นๆ เป็นชานเจิ้ง（参政）

3. ตราพยัคฆ์ เป็นตราทหารที่ใช้ในการบัญชาการทหาร ทำจากสำริดหรือทองคำ แบ่งเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งมอบแก่แม่ทัพ อีกส่วนเก็บไว้ที่ฮ่องเต้ ต้องใช้สองส่วนประกบกันจึงออกคำสั่งได้ ผู้ถือตรามีอำนาจในการออกคำสั่งบัญชาการทหาร

4. ปาไป่สีฟู่กั๋ววั่นฮู่ฝู่（八百媳妇万户府）แปลว่าเมืองหมื่นครัวเรือนสนมแปดร้อย วั่นฮู่ฝู่แปลว่าเมืองหมื่นครัวเรือน เป็นชื่อเขตการปกครองระดับ 2

ตารางที่ 2.8

大德五年四月壬午。调云南军征八百媳妇。 （宋濂：《元史》，卷二〇，中华书局，1976 年版，页 434） วันเหรินอู่ เดือน 4 ปีที่ 5 แห่งรัชศกต้าเต๋อ (วัน 13 ค่ำ เดือน 4 ปฏิทินการเกษตรจีน -ค.ศ. 1301 / 21 พฤษภาคม พ.ศ.1844) ส่งทหารยูนนานตีปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**.บรรพ 20. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจวี๋. หน้า 434)

ตารางที่ 2.9

大德五年五月壬戌。云南土官宋隆济叛。时刘深将兵由顺元入云南，云南右丞月忽难调民供馈。隆济因绐其众曰："官军征发汝等，将尽剪发黥面为兵，身死行阵，妻子为虏。" 众惑其言，遂叛。丙寅。诏云南行省自愿征八百媳妇者二千人，人给贝子六十索。 （宋濂：《元史》，卷二〇，中华书局，1976 年版，页 435） วันเหรินซีว์ เดือน 5 ปีที่ 5 แห่งรัชศกต้าเต๋อ (วัน 24 ค่ำ เดือน 5 ปฏิทินการเกษตรจีน -30 มิถุนายน ค.ศ.1301 / พ.ศ.1844) ข้าหลวงท้องที่ยูนนานซ่งหลงจี้เป็นกบฏ เวลานั้นหลิวเซินคุมทัพเดินทางจากซุ่นหยวนเข้ายูนนาน เย่ว์ฮูหนานซึ่งเป็นโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา) แห่งยูนนานเกณฑ์ราษฎรมารบ ซ่งหลงจี้กล่าวแก่คนทั้งหลายว่า "ทางการเกณฑ์กำลังพวกท่าน จักต้องตัด

ผมสักหน้าเป็นทหาร พลีกายในการศึก ลูกเมียต้องตกเป็นเชลย” ผู้คนได้ฟังก็หลงเชื่อจึงพากันเป็นกบฏ วันปิ่งอิ๋น (วัน 28 ค่ำ เดือน 5 ปฏิทินการเกษตรจีน - 4 กรกฎาคม ค.ศ.1301 / พ.ศ.1844) มีราชโองการให้มณฑลยูนนานรับสมัครทหารอาสาสองพันนายเพื่อตีปาไปสีฟู่ ให้เบี้ยคนละหกสิบพวง

(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 20. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 435)

อธิบาย

1.ซุ่นหยวน（顺元）เป็นชื่อเขตการปกครองระดับ 2 ในสมัยราชวงศ์หยวน ชื่อเต็มคือซุ่นหยวนเซวียนฝู่ซือ（顺元宣抚司）ตั้งขึ้นในปีที่ 20 แห่งรัชศกจื้อหยวน (ค.ศ.1283 / พ.ศ.1826) คือพื้นที่เมืองกุ้ยหยางมณฑลกุ้ยโจวในปัจจุบัน

2.ข้าหลวงท้องที่นี้ภาษาจีนเรียกว่าถู่กวาน（土官）เริ่มมีในสมัยราชวงศ์หยวน เป็นคำเรียกกว้างๆ ของขุนนางท้องที่ในพื้นที่ชนชาติส่วนน้อยแถบตะวันตกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้ สืบตำแหน่งกันได้ ราชวงศ์หยวนแต่งตั้งประมุขหรือผู้ปกครองชนชาติส่วนน้อยที่เดิมมีอยู่ให้เป็นข้าหลวงท้องที่ ให้สืบทอดตำแหน่งในวงศ์ตระกูลได้ แต่ต้องได้รับการอนุมัติแต่งตั้งจากราชสำนัก มีทั้งขุนนางฝ่ายบุ๋นและฝ่ายบู๊ ชื่อตำแหน่งเล็กใหญ่ต่างๆ กัน มีหน้าที่เก็บภาษีเกณฑ์แรงงานและทหารส่งให้ราชสำนัก มีอำนาจปกครองเขตพื้นที่ของตน

ซ่งหลงจี้（宋隆济）มีตำแหน่งเป็นข้าหลวงท้องที่สุ่ยตง（水东）รุ่นที่ 13 สุ่ยตงอยู่ในกุ้ยโจว ผู้ปกครองสุ่ยตงแซ่ซ่ง แต่บรรพบุรุษแซ่ซ่งแห่งสุ่ยตงเป็นชนชาติใดนั้น วงวิชาการยังมีความเห็นไม่ตรงกัน มีทั้งกล่าวว่าเป็นชนชาติฮั่น ชนชาติเหมียว (แม้ว) และชนชาติปู้อี พงศาวดารราชวงศ์หยวนเขียนว่า “ข้าหลวงท้องที่ยูนนานซ่งหลงจี้เป็นกบฏ” ในปัจจุบันมณฑลกุ้ยโจวอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของยูนนาน ในสมัยราชวงศ์หยวน พื้นที่ดังกล่าวอยู่ในมณฑลหูก่วง（湖广行省）อยู่ติดกับมณฑลยูนนาน（云南行省）แต่พงศาวดารราชวงศ์หยวนใช้คำว่า “ข้าหลวงท้องที่ยูนนาน” แทนที่จะเรียกว่า “ข้าหลวงท้องที่หูก่วง” น่าจะเป็นการกล่าวโดยภาพรวม เพราะหูก่วงอยู่ใกล้กับยูนนาน

พงศาวดารราชวงศ์หยวน มีเขียนชื่อซ่งหลงจี้ด้วยอักษรอื่นคือ 宋龙济 ดูตารางที่ 2.31 ประกอบ

3. เย่ว์ฮูหนาน（月忽难）ชื่อเสนาบดีขวาแห่งยูนนาน ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้เป็นอูฮูน่า（乌呼纳）

ตารางที่ 2.10

大德五年秋七月癸丑。命云南省分蒙古射士征八百媳妇。 （宋濂：《元史》，卷二〇，中华书局，1976 年版，页 436） วันกุ๋ยโฉ่ว เดือน 7 ฤดูใบไม้ร่วง ปีที่ 5 แห่งรัชศกต้าเต๋อ (วัน 16 ค่ำ เดือน 7 ปฏิทินการเกษตรจีน – 20 สิงหาคม ค.ศ.1301 / พ.ศ.1844) บัญชาการให้มณฑลยูนนานแบ่งมือธนูมองโกลไปตีปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 20. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 436)

ตารางที่ 2.11

大德五年八月甲戌。遣薛超兀而等将兵征金齿诸国。时征缅师还，为金齿所遮，士多战死。又接连八百媳妇诸蛮，相效不输税赋，贼杀官吏，故皆征之。 （宋濂：《元史》，卷二〇，中华书局，1976 年版，页 437） วันจย่าซีว์ เดือน 8 ปีที่ 5 แห่งรัชศกต้าเต๋อ (วัน 8 ค่ำ เดือน 8 ปฏิทินการเกษตรจีน - 10 กันยายน ค.ศ.1301 / พ.ศ.1844) ส่งเซว์เชาอู้เอ๋อร์และพวกคุมทหารไปปราบแคว้นทั้งหลายอันได้แก่จินฉื่อ (ฟันทอง) เวลานั้นกองทัพที่ยกไปตีพม่ากลับมา ถูกจินฉื่อ (ฟันทอง) สกัดไว้ ทหารตายในการศึกมาก จากนั้นปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) แลแคว้นหมานทั้งหลายก็พากันไม่จ่ายภาษีอากร โจรฆ่าขุนนางและเจ้าหน้าที่ จึงยกทัพไปปราบ (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 20. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 437)

อธิบาย

เซว์เชาอู้เอ๋อร์（薛超兀而）ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้เป็นเซ่อเฉินเอ๋อ（色辰额）

ตารางที่ 2.12

大德六年二月丙戌。罢征八百媳妇右丞刘深等官，收其符印、驿券。 （宋濂：《元史》，卷二〇，中华书局，1976 年版，页 440） วันปิ่งซีว์ เดือนยี่ ปีที่ 6 แห่งรัชศกต้าเต๋อ (วัน 22 ค่ำ เดือนยี่ ปฏิทินการเกษตรจีน / 21 มีนาคม ค.ศ.1302 / พ.ศ.1845) ปลดหลิวเซินผู้ดำรงตำแหน่งโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา) และขุนนางทั้งหลายที่ไปปราบปาไป่สีฟู่กั๊ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) ริบตราพยัคฆ์และใบสถานีพักม้า (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**.บรรพ 20. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 440)

อธิบาย

ใบสถานีพักม้า เป็นเอกสารที่รับรองอำนาจให้สามารถใช้ม้า รถม้าตลอดจนแรงงานในสถานีพักม้าได้

ตารางที่ 2.13

大德七年三月乙巳。以征八百媳妇丧师，诛刘深，笞合剌带、郑祐，罢云南征缅分省。 （宋濂：《元史》，卷二一，中华书局，1976 年版，页 450） วันอี่ซื่อ เดือน 3 ปีที่ 7 แห่งรัชศกต้าเต๋อ (วัน 17 ค่ำ เดือน 3 ปฏิทินการเกษตรจีน – 4 เมษายน ค.ศ.1303 / พ.ศ.1846) เนื่องจากแพ้ศึกเสียไพร่พลในการปราบปาไป่สีฟู่กั๊ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) จึงประหารหลิวเซิน โบยเหอชื่อไต้และเจิ้งโย่ว ยกเลิกมณฑลสาขา

พม่าแห่งยูนนาน

(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 21. สำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์. หน้า 450)

อธิบาย

1.อี่ซื่อ（乙巳）เป็นลำดับที่ 42 ในระบบเทียนกาน-ตี้จือ คำนี้ฉบับรวมคัดสรรพิมพ์อักษรจีนคำว่าสื้อผิดเป็น 已 อี่ ในที่นี้ได้แก้ไขให้ถูกต้องตามระบบเทียนกาน-ตี้จือ และ ตามพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู

2.มณฑลสาขาพม่าแห่งยูนนานหรืออวิ๋นหนานเจิงเหมี่ยนเฟินเสิ่ง（云南征缅分省）เหมี่ยนจงสิงเสิ่ง（缅中行省）เจิงเหมี่ยนสิงเสิ่ง（征缅行省）เป็นเขตการปกครองที่มีลักษณะพิเศษต่างจากเขตการปกครองอื่นในสมัยราชวงศ์หยวน ตั้งขึ้นเป็นระยะเวลาสั้นๆ แทนที่ราชวงศ์พุกามแห่งพม่า ต่อมาราชวงศ์พุกามฟื้นฟู แต่ยังสังกัดมณฑลยูนนาน

ตารางที่ 2.14

至大三年春正月壬寅。诏谕八百媳妇，遣云南行省右丞算只儿威招抚之。

（宋濂：《元史》，卷二三，中华书局，1976 年版，页 521）

วันเหรินอิ๋น เดือนอ้าย ปีที่ 3 แห่งรัชศกจื้อต้า (วัน 24 ค่ำ เดือนอ้าย ปฏิทินการเกษตรจีน – 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1310 / พ.ศ.1853) มีพระราชโองการพระราชทานแก่ปาไป่สีฟู่ (สนมแปดร้อย) ส่งซ่วนจือเอ๋อร์เวยผู้ดำรงตำแหน่งโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา) แห่งมณฑลยูนนานไปปลอบขวัญให้ยอมสวามิภักดิ์

(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**.บรรพ 23. สำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์. หน้า 521)

อธิบาย

1. จื้อต้า（至大）เป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนอู้จง（元武宗）หมายถึงช่วงระหว่าง ค.ศ.1308 - ค.ศ.1311 / พ.ศ.1851 - พ.ศ.1854 โดยเปลี่ยนจากรัชศกต้าเต๋อมาใช้รัชศกจื้อต้า

2. ซ่วนจือเอ๋อร์เวย（算只儿威）ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้เป็นสั่วเล่อจี้เอ๋อร์เวย（索勒济尔威）

ตารางที่ 2.15

至大四年五月癸酉。八百媳妇与大、小彻里蛮寇边，命云南王及右丞阿忽台议兵讨之。 （宋濂：《元史》，卷二四，中华书局，1976 年版，页 542） วันกุ๋ยโหย่ว เดือน 5 ปีที่ 4 แห่งรัชศกจื้อต้า (วัน 2 ค่ำ เดือน 5 ปฏิทินการเกษตรจีน – 20 พฤษภาคม ค.ศ.1311 / พ.ศ.1854) ปาไปสีฟู่ (สนมแปดร้อย) และเช่อหลี่ใหญ่น้อย (สิบสองปันนาใหญ่น้อย) มารุกรานชายแดน บัญชาให้อ๋องแห่งยูนนานและอาฮูไถผู้เป็นโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา) หารือเรื่องการปราบปราม (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 24. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 542)

อธิบาย

อาฮูไถ（阿忽台）ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้เป็นอากู้ไต้（阿固岱）

ตารางที่ 2.16

皇庆元年八月辛卯。敕云南省右丞阿忽台等，领蒙古军从云南王讨八百媳妇蛮。 （宋濂：《元史》，卷二四，中华书局，1976 年版，页 553） วันซินเหม่า เดือน 8 ปีแรกแห่งรัชศกหวงชิ่ง (วัน 28 ค่ำ เดือน 8 ปฏิทินการเกษตรจีน – 29 กันยายน ค.ศ.1312 / พ.ศ.1855) มีพระราชโองการให้อาฮูไถผู้เป็นโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา) แห่งยูนนานและพวก นำทัพมองโกลติดตามอ๋องแห่งยูนนานไปปราบกบฏปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 24. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 553)

อธิบาย

1. หวงชิ่ง（皇庆）เป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนเหรินจง（元仁宗）หมายถึงช่วงระหว่าง ค.ศ.1312 - ค.ศ.1313 / พ.ศ.1855 - พ.ศ.1856 โดยเปลี่ยนจากรัชศกจื้อต้ามาใช้รัชศกหวงชิ่ง

2. อาฮูไถ（阿忽台）ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้เป็นอากู้ไต้（阿固岱）เหมือนตารางที่ 2.15

ตารางที่ 2.17

皇庆元年九月戊戌。罢征八百媳妇蛮、大小彻里蛮，以玺书招谕之。辛丑……八百媳妇蛮、大小彻里蛮献训象及方物。 （宋濂：《元史》，卷二四，中华书局，1976 年版，页 553） วันอู้ซีว์ เดือน 9 ปีแรก แห่งรัชศกหวงชิ่ง (วัน 6 ค่ำ เดือน 9 ปฏิทินการเกษตรจีน – 6 ตุลาคม ค.ศ.1312 / พ.ศ.1855) ยุติการตีปาไป่สีฟู่หมาน (พวกหมานอาณาจักรสนมแปดร้อย) และต้าเสี่ยวเช่อหลี่ (สิบสองปันนาใหญ่น้อย) มีพระราชโองการเกลี้ยกล่อมให้สวามิภักดิ์ ซินโฉ่ว...ปา

ไป่สีฟู่หมาน (พวกหมานอาณาจักรสนมแปดร้อย) และชาวหมานเช่อหลี่ใหญ่น้อย (สิบสองปันนาใหญ่น้อย) ถวายบรรณาการเป็นช้างที่ฝึกแล้วและของพื้นเมือง

(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**.บรรพ 24. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 553)

อธิบาย

ข้อความที่ละไว้ใน...นั้นเป็นเรื่องการส่งขุนนางไปทำพิธีเซ่นไหว้จักรพรรดิหยวนรุ่ยจง（元睿宗）หรือทัวเลย（托雷）ซึ่งเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 4 ของเจงกิสข่าน ไม่เกี่ยวกับล้านนา

ตารางที่ 2.18

延祐二年冬十月癸卯。八百媳妇蛮遣使献训象二，赐以币帛。

（宋濂：《元史》，卷二五，中华书局，1976 年版，页 571）

วันกุ๋ยเหม่า เดือน 10 ฤดูหนาว ปีที่ 2 แห่งรัชศกเหยียนโย่ว (วัน 28 ค่ำ เดือน 10 ปฏิทินการเกษตรจีน – 25 พฤศจิกายน ค.ศ.1315 / พ.ศ.1858) มีปาไป่สีฟู่หมาน (พวกหมานอาณาจักรสนมแปดร้อย) ส่งทูตมาถวายบรรณาการเป็นช้างที่ฝึกแล้วสองเชือก พระราชทานเงินและผ้า

(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 25. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 571)

อธิบาย

เหยียนโย่ว（延祐）เป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนเหรินจง（元仁宗）หมายถึงช่วงระหว่าง ค.ศ.1314 - ค.ศ.1320 / พ.ศ.1857 - พ.ศ.1863 โดยเปลี่ยนจากรัชศกหวงชิ่งมาใช้รัชศกเหยียนโย่ว

ตารางที่ 2.19

泰定三年五月甲寅。八百媳妇蛮招南通遣其子招三听奉方物来朝。 （宋濂：《元史》，卷三〇，中华书局，1976 年版，页 669） วันจย่าอิ๋น เดือน 5 ปีที่ 3 แห่งรัชศกไท่ติ้ง (วัน 11 ค่ำ เดือน 5 ปฏิทินการเกษตรจีน – 11 มิถุนายน ค.ศ.1326 / พ.ศ.1869) เจาหนานทงแห่งปาไป่สีฟู่หมาน (พวกหมานอาณาจักรสนมแปดร้อย) ส่งเจาซานทิงผู้เป็นบุตรนำของพื้นเมืองมาถวายยังราชสำนัก (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**.บรรพ 30. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจฺี๋ว์. หน้า 669)

อธิบาย

1. ไท่ติ้ง（泰定）เป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนไท่ติ้งตี้（元泰定帝）หมายถึงช่วงระหว่าง ค.ศ.1324 - ค.ศ.1328/ พ.ศ.1867 - พ.ศ.1871 โดยเปลี่ยนจากรัชศกจื้อจื้อ（至治）มาใช้รัชศกไท่ติ้ง

2. เจาหนานทง（招南通）เป็นเจ้าอาณาจักรสนมแปดร้อย ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้เป็นเจาหนานเต้า（招南道）แต่เป็นเฉพาะจุดนี้ จุดอื่นๆ ที่ปรากฏในตารางต่อๆ ไป ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูใช้เจาหนานทง ส่วนเจาซานทิง（招三听）บุตรของเจาหนานทงนั้น ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้เหมือนฉบับดั้งเดิม

หากเทียบยุคสมัยที่บันทึกไว้ในพงศาวดารราชวงศ์หยวน พิจารณาจากเสียง “เจาหนานทง” ซึ่งเสียงราชวงศ์หยวนเป็นเจาน้ำทุง เสียงใกล้กับคำว่านำถุม จึงน่าจะหมายถึง เจ้าราชบุตรเจ้าน้ำท่วม พระราชโอรสของพระญาไชยสงคราม (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ.1854 - พ.ศ. 1868) ซึ่งพระญาไชยสงครามเป็นโอรสพระญามังราย เมื่อพระญาไชยสงครามปกครองล้านนาต่อจากพระราชบิดา ก็ได้มอบเมืองต่างๆ ให้โอรสไปปกครอง เจ้าราชบุตรแสนภูได้ครองเชียงใหม่ ส่วนเจ้าน้ำท่วมได้ปกครองฝาง แต่ได้มีโอกาสมาครองเชียงใหม่อยู่ระยะหนึ่ง

เพราะได้มีส่วนช่วยปราบเจ้าขุนเครือซึ่งเป็นพระอนุชาของพระญาไชยสงคราม “ในสมัยพระญามังราย การแย่งชิงอำนาจในหมู่เจ้านายเชื้อพระวงศ์ยังไม่เป็นปัญหา ครั้นถึงสมัยพระญาไชยสงคราม เจ้านายเชื้อพระวงศ์แย่งชิงอำนาจกันเอง ดังพบเจ้าขุนเครือพระอนุชาเจ้าเมืองนายยกทัพมาตีเมืองเชียงใหม่จากเจ้าราชบุตรแสนพูสำเร็จ พระญาไชยสงครามให้เจ้าราชบุตรท้าวน้ำท่วมกำจัดขุนเครือ หลักฐานจีนบันทึกว่าเจ้าท้าวน้ำท่วมเป็นราชบุตรองค์สำคัญ แต่หลักฐานจีนขาดรายละเอียด ส่วนหลักฐานท้องถิ่นพื้นเมืองเชียงแสนกล่าวถึงพระญาแสนพูแย่งชิงอำนาจจากท้าวน้ำท่วมสำเร็จแล้วได้เสวยราชย์ต่อจากพระญาไชยสงคราม” (สรัสวดี อ๋องสกุล, 2561, 104-105)

ตารางที่ 2.20

泰定三年秋七月己未。八百媳妇蛮招南通遣使来献训象、方物。 （宋濂：《元史》，卷三〇，中华书局，1976 年版，页 671） วันจี่เว่ย เดือน 7 ฤดูใบไม้ร่วง ปีที่ 3 แห่งรัชศกไท่ติ้ง (วัน 17 ค่ำ เดือน 7 ปฏิทินการเกษตรจีน – 15 สิงหาคม ค.ศ.1326 / พ.ศ.1869) เจาหนานทงแห่งปาไป่สีฟู่หมาน (พวกหมานอาณาจักรสนมแปดร้อย) ส่งทูตถวายบรรณาการเป็นช้างฝึกและของพื้นเมือง (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**.บรรพ 30. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจื๋ว์. หน้า 671)

ตารางที่ 2.21

泰定四年二月庚寅。八百媳妇蛮酉招南通来献方物。 （宋濂：《元史》，卷三〇，中华书局，1976 年版，页 677） วันเกิงอิ๋น เดือนยี่ ปีที่ 4 แห่งรัชศกไท่ติ้ง (วัน 21 ค่ำ เดือนยี่ ปฏิทินการเกษตรจีน – 14 มีนาคม ค.ศ.1327 / พ.ศ.1870) เจาหนานทงแห่งปาไป่สีฟู่หมาน (พวกหมานอาณาจักรสนม

แปดร้อย) มาถวายบรรณาการเป็นของพื้นเมือง (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 30. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 677)

ตารางที่ 2.22

泰定四年秋七月戊午。谋粘路土官赛丘罗招谕八百媳妇蛮招三斤来降，银沙罗土官散怯遮杀赛丘罗，敕云南王遣人谕之。 （宋濂：《元史》，卷三〇，中华书局，1976 年版，页 680） วันอู้อู่ เดือน 7 ฤดูใบไม้ร่วงปีที่ 4 แห่งรัชศกไท่ติ้ง (วัน 22 ค่ำ เดือน 7 ปฏิทินการเกษตรจีน – 9 สิงหาคม ค.ศ.1327 / พ.ศ.1870) ไซ่ชิวหลัวข้าหลวงท้องที่โหมวเหนียนลู่/โหมวจานลู่รับพระราชโองการเกลี้ยกล่อมเจาซานจินแห่งปาไป่สีฟู่หมาน (พวกหมานอาณาจักรสนมแปดร้อย) มาสวามิภักดิ์ ซ่านเชี่ยข้าหลวงท้องที่อินซาหลัวดักสังหารไซ่ชิวหลัว มีพระราชโองการให้อ๋องแห่งยูนนานส่งคนไปประกาศแจ้ง (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 30. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 680)

อธิบาย

1. โหมวเหนียนลู่/โหมวจานลู่（谋粘路）เป็นเขตการปกครองระดับ 2 ตั้งใน ค.ศ. 1327 (พ.ศ.1870) สมัยราชวงศ์หยวน ขึ้นกับมณฑลยูนนาน กินพื้นที่ด้านตะวันออกของอำเภอเกิ่งหม่าในปัจจุบันและอำเภอชังหยวน ซวงเจียงและเขตหลินเสียง มณฑลยูนนาน ที่ทำการตั้งอยู่ในเขตอำเภอปกครองตนเองชนชาติไตชนชาติว้าในปัจจุบัน อักษร 粘 อ่านได้ทั้งเหนียนและจาน ถ้าเป็นแซ่ อ่านว่าเหนียน ถ้าใช้เป็นกริยาคือแปะ ทำให้ติดกันอ่านว่าจาน ถ้าใช้เป็นคุณศัพท์หมายถึงเหนียว มีความสามารถในการยึดเกาะสูง ในที่นี้เป็นชื่อเฉพาะ ผู้แปลไม่แน่ใจว่าอ่านเสียงใด จึงให้ไว้ทั้งสองเสียง

2. เจาซานจิน（招三斤）ในพงศาวดารราชวงศ์หยวน ไม่ทราบว่าเป็นคนเดียวกับเจาซานทงหรือเป็นอะไรกับเจาซานทง ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับตัวเต็มแล้ว ทั้งฉบับดั้งเดิมและฉบับชื่อคู่เซวียนซู ในจุดนี้ใช้เจาซานจินเหมือนกัน ไม่ใช่การพิมพ์แม่พิมพ์ไม้ตกหล่น ในตัวเต็มคำว่าทิง（聽）กับจิน รูปอักษรไม่คล้ายกัน（斤）

3. อิ๋นซาหลัว（银沙罗）คืออิ๋นซาหลัวเตี้ยนเซวียนเว่ยซือ（银沙罗甸宣慰司）เป็นเขตการปกครองระดับ 2 อยู่ทางตอนใต้ของโหมวเหนียนลู่ ขึ้นกับมณฑลยูนนาน กินพื้นที่ด้านตะวันตกของแม่น้ำหลานชาง (แม่น้ำโขง) ด้านตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน และด้านใต้ของแม่น้ำเสี่ยวเฮย (สาขาของแม่น้ำหลานชาง) ในปัจจุบัน ที่ทำการตั้งอยู่ที่เขตซ่างอวิ่นเจิ้นทางเหนือของอำเภอปกครองตนเองชนชาติลาฮู่แห่งหลานชางในปัจจุบัน

ตารางที่ 2.23

泰定四年闰九月甲午。八百媳妇蛮请官守。置蒙庆宣慰司都元帅府及木安、孟杰二府于其地，以通知乌撒宣慰司事你出公、土官招南通并为宣慰司都元帅，招谕人米德为宣慰司事副元帅，南通之子招三斤知木安府，侄混盆知梦洁府，仍赐钞、币各有差。 （宋濂：《元史》，卷三〇，中华书局，1976 年版，页 682） วันจย่าอู่ เดือน 9 อธิกมาส ปีที่ 4 แห่งรัชศกไท่ติ้ง (วัน 29 ค่ำ เดือน 9 อธิกมาส ปฏิทินการเกษตรจีน – 13 พฤศจิกายน ค.ศ.1327 / พ.ศ.1870) ปาไป่สีฟู่หมาน (พวกหมานอาณาจักรสนมแปดร้อย) ขอให้ตั้งข้าหลวงรักษาท้องที่ โปรดให้ตั้งเหมิงชิ่งเซวียนเว่ยซือตูหยวนไซว่ฝู่ (เขตปกครองเหมิงชิ่ง) และมู่อานฝู่กับเมิ่งเจี๋ยฝู่ ณ ที่นั้น ตั้งหนี่ชูกงผู้บังคับการอูซาเซวียนเว่ยซือและเจาหนานทงข้าหลวงท้องที่เป็นเซวียนเว่ยซือตูหยวนไซว่ร่วมกัน ให้หมี่เต๋อเป็นเซียนเว่ยซือซื่อฟู่หยวนไซว่ เจาซานจินบุตรของหนานทงเป็นเจ้าเมืองมู่อานฝู่ หลานชายคือฮุ่นเผินเป็นเจ้าเมืองเมิ่งเจี๋ยฝู่ ยังคงพระราชทานเงินตราให้แต่ละคนต่างๆ กัน

(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 30. สำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์. หน้า 682)

อธิบาย

1. เดือน 9 อธิกมาส （闰九月）ปฏิทินการเกษตรแบบจีนหรือปฏิทินจีนเป็นปฏิทินผสมระหว่างจันทรคติและสุริยคติ คือนับเวลาที่ดวงจันทร์หมุนรอบโลกเป็น 1 เดือน แต่ใช้การเติมอธิกมาส เพื่อให้ 1 ปี มาพอดีกับเวลาที่โลกโคจรรอบดวงอาทิตย์ 1 รอบ ปฏิทินจีนมี 12 เดือน บางเดือนมี 29 วัน บางเดือนมี 30 วัน เดือนที่มี 29 วันเรียกว่า เสี่ยวเย่ว์ （小月）หรือเดือนเล็ก เดือนที่มี 30 วันเรียก ต้าเย่ว์（大月）หรือเดือนใหญ่ การเติมอธิกมาสจะใช้ลำดับเลขเดือนเหมือนเดือนก่อนหน้านั้น กล่าวคือเดือน 9 อธิกมาสจะต่อจากเดือน 9 ทุก 2-3 ปี จีนจะมีการเติมเดือนอธิกมาส 1 ครั้ง ปีที่ 4 แห่งรัชศกไท่ติ้งตรงกับปี ค.ศ.1327 / พ.ศ. 1870 เพิ่มเดือนอธิกมาสที่เดือน 9 ระบบอธิกมาสของปฏิทินการเกษตรจีนจะไม่มีอธิกมาสเฉพาะเดือนอ้ายและเดือน 12 แต่จะเป็นเดือนไหนมีวิธีคำนวณโดยเฉพาะ ต่างจากปฏิทินไทยซึ่งมีอธิกมาสเฉพาะเดือน 8

2. เซวียนเว่ยซือตูหยวนไซว่ฝู่（宣慰司都元帅府）เป็นชื่อหน่วยงานบริหารเซวียนเว่ยซือ（宣慰司）หรือเซวียนเว่ยสื่อซือ（宣慰使司）รับคำสั่งจากมณฑล（行省）ถ่ายทอดคำสั่งลงไปยังลู่（路）ฝู่（府）โจว（州）เซี่ยน（县）นอกจากกำกับงานราษฎร์ ยังกำกับการทหารด้วย จึงเรียกว่า（都元帅府）หรือกำกับจวนผู้บังคับการทหารขุนนางสูงสุดเรียกว่า เรียกว่าเซวียนเว่ยสื่อ（宣慰使）เนื่องจากกำกับการทหารด้วยจึงเรียกได้ว่าเซวียนเว่ยซือตูหยวนไซว่（宣慰司都元帅）พอจะแปลได้ว่าข้าหลวงและผู้บังคับการทหารเซวียนเว่ยซือ ส่วนเซียนเว่ยซือซื่อฟู่หยวนไซว่ （宣慰司事副元帅）พอจะแปลได้ว่ารองข้าหลวงและผู้บังคับการทหารเซวียนเว่ยซือ

3. เหมิงชิ่งเซวียนเว่ยซือ（蒙庆宣慰司）หรือเขตปกครองเหมิงชิ่ง เป็นชื่อเขตการปกครองระดับ 2 ขึ้นกับมณฑลยูนนาน คืออาณาจักรปาไปสีฟู่ (อาณาจักรสนมแปดร้อย) หรือล้านนา พื้นที่ของเหมิงชิ่งเซวียนเว่ยซือคือบริเวณรัฐฉานของพม่าในปัจจุบัน ลงมาถึง

ภาคเหนือของไทยถึงบริเวณน่าน แพร่ ปีที่ 4 แห่งรัชศกไท่ติ้ง (ค.ศ.1327 / พ.ศ.1870) ในสมัยราชวงศ์หยวน มีการตั้งฝู่ (เมือง) เรียกเหมิงชิ่งฝู่ตั้งอยู่ที่บริเวณเชียงราย เชียงแสนในปัจจุบัน ดูแผนที่ในภาคผนวกประกอบ

4. มู่อานฝู่（木安府）กับเมิ่งเจี๋ยฝู่（孟杰府）เป็นเขตการปกครองระดับฝู่ (เมือง) ขึ้นกับเหมิงชิ่งเซวียนเว่ยซือ พื้นที่ของมู่อานฝู่หรือเมืองมู่อานคือตอนเหนือของน่านในปัจจุบัน เมิ่งเจี๋ยฝู่หรือเมืองเมิ่งเจี๋ยคือบริเวณตะวันออกเฉียงเหนือของเชียงใหม่ กินพื้นที่เชียงใหม่ พะเยา ดูแผนที่ในภาคผนวกประกอบ

5. อูซาเซวียนเว่ยซือ（乌撒宣慰司）หรือเขตปกครองอูซา เป็นชื่อเขตการปกครองระดับ 2 ขึ้นกับมณฑลยูนนาน อูซาเป็นชื่อชนชาติที่ตั้งถิ่นฐานแถบนั้น พื้นที่คือบริเวณตะวันตกของมณฑลยูนนานและพื้นที่ภาคเหนือบางส่วนของพม่าในปัจจุบัน

6.เงินตรา ในที่นี้แปลจากคำว่า เชาปี้ 钞币 เชาหมายถึงธนบัตรหรือเงินกระดาษ ปี้หมายถึงเงินในฐานะตัวกลางแลกเปลี่ยน ถ้าแบ่งคำจะหมายถึงธนบัตรและเบี้ย แต่คำว่าเชาปี้รวมกันใช้หมายถึงเงินกระดาษ ภาษาจีนโบราณไม่มีเครื่องหมายวรรคตอน ในฉบับรวมคัดสรรบางทีเลือกเว้นวรรค บางทีไม่เว้น ผู้แปลตัดสินใจแปลรวมทุกกรณีว่าเงินตรา

ตารางที่ 2.24

致和元年五月己巳。八百媳妇蛮遣其子哀招献训象。 （宋濂：《元史》，卷三〇，中华书局，1976 年版，页 686） วันจี่ซื่อ เดือน 5 ปีแรก แห่งรัชศกจื้อเหอ (วัน 7 ค่ำ เดือน 5 ปฏิทินการเกษตรจีน – 15 มิถุนายน ค.ศ.1328 / พ.ศ.1871) ปาไป่สีฟู่หมาน (พวกหมานอาณาจักรสนมแปดร้อย) ส่งไอเจาผู้เป็นบุตรมาถวายบรรณาการเป็นช้างที่ฝึกแล้ว (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 30. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 686)

อธิบาย

จื้อเหอ（致和）เป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนไท่ติ้งตี้（元泰定帝）หมายถึงช่วงระหว่าง เดือน 2 ค.ศ.1328 / พ.ศ.1871 - เดือน 9 ค.ศ.1328/ พ.ศ.1871 โดยเปลี่ยนจากรัชศกไท่ติ้ง（泰定）มาใช้รัชศกจื้อเหอ รัชศกนี้ใช้ได้เพียงไม่กี่เดือน หยวนไท่ติ้งตี้ก็สวรรคตในวันขึ้น 10 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจีน ตรงกับวันที่ 15 สิงหาคม และเปลี่ยนรัชศกใหม่ในเดือนถัดมา

ตารางที่ 2.25

天历元年十一月癸酉。八百媳妇国使者昭哀……各以方物来贡。 （宋濂：《元史》，卷三二，中华书局，1976 年版，页 720） วันกุ๋ยโหย่ว เดือน 11 ปีแรก แห่งรัชศกเทียนลี่ (วันที่ 15 เดือน 11 ปฏิทินการเกษตรจีน – 16 ธันวาคม ค.ศ.1328/พ.ศ.1871) ทูตจากปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) เจาไอ... ต่างมาถวายบรรณาการเป็นของพื้นเมือง (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 32. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 720)

อธิบาย

1.เทียนลี่（天历）เป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนเหวินจง（元文宗）หมายถึงช่วงระหว่าง เดือน 9 ค.ศ.1328 / พ.ศ.1871 ถึง เดือน 5 ค.ศ.1330 / พ.ศ.1873 โดยเปลี่ยนจากรัชศกจื้อเหอ（致和）มาใช้รัชศกเทียนลี่ ข้อความตรงนี้ ต้นฉบับรวมคัดสรรของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยปักกิ่งพิมพ์เป็นรัชศกจื้อเหอ ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวน บรรพ 32 แล้วพบว่าเหตุการณ์เกิดในสมัยจักรพรรดิหยวนเหวินจง ซึ่งเวลานั้นได้เปลี่ยนรัชศกเป็นเทียนลี่แล้ว จักรพรรดิหยวนเหวินจงประกอบพิธีจักรพรรดิภิเษก ขึ้นเสวยราชย์ในวันขึ้น 13 ค่ำเดือน 9 ตามปฏิทินจันทรคติจีน (ตรงกับวันที่ 16 ตุลาคม ค.ศ.1328 / พ.ศ.1871) และเปลี่ยนรัชศกจากจื้อเหอเป็นเทียนลี่

2. เจาไอ（昭哀）ทูตที่มาในครั้งนี้ พงศาวดารราชวงศ์หยวนเรียกว่าเจาไอ ต่างจากข้อความก่อนหน้านี้ที่เรียกว่าไอเจา（哀招）ทั้งนี้ อักษร “เจา” เป็นคนละอักษรกัน

3. ข้อความที่ละไว้ใน...นั้นเป็นรายชื่ออาณาจักรอื่นๆ

ตารางที่ 2.26

天历二年二月辛丑。……八百媳妇……咸来贡方物。 （宋濂：《元史》，卷三三，中华书局，1976 年版，页 730） วันซินโฉ่ว เดือนยี่ ปีที่ 2 แห่งรัชศกเทียนลี่ (วัน 14 ค่ำ เดือนยี่ ปฏิทินการเกษตรจีน – 14 มีนาคม ค.ศ.1329 / พ.ศ.1872)...ปาไปสีฟู่ (สนมแปดร้อย)...ต่างมาถวายบรรณาการเป็นของพื้นเมือง (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 33. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 730)

อธิบาย

ข้อความที่ละไว้ใน...นั้นเป็นรายชื่ออาณาจักรอื่นๆ

ตารางที่ 2.27

至顺二年五月己丑。置八百等处宣慰司都元帅府，以土官昭练为宣慰使都元帅。……又置……者线、蒙庆甸、银沙罗等甸并为军民府，秩从四品。 （宋濂：《元史》，卷三五，中华书局，1976 年版，页 785） วันจี๋โฉ่ว เดือน 5 ปีที่ 2 แห่งรัชศกจื้อซุ่น (วัน 15 ค่ำ เดือน 5 ปฏิทินการเกษตรจีน – 20 มิถุนายน ค.ศ.1331 / พ.ศ.1874) ตั้งปาไป่เติ่งชู่เซวียนเว่ยซือตูหยวนไซว่ฝู่ ตั้งข้าหลวงท้องที่เจาเลี่ยนเป็นเซวียนเว่ยสื่อตูไซว่ (ข้าหลวงและผู้บังคับการทหารเซวียนเว่ยซือ)...ทั้งตั้ง...พื้นที่

ต่างๆ คือ เจ่อเซี่ยน เหมิงชิ่งเตี้ยน อิ๋นซาหลัวเป็นจวินหมินฝู่ (เมืองปกครองทหารและราษฎร) ให้ข้าหลวงผู้กำกับเป็นขุนนางระดับ 4 ชั้นโท

(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 35. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 785)

อธิบาย

1. จื้อซุ่น（至顺）ป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนเหวินจง（元文宗）หมายถึงช่วงระหว่าง ค.ศ.1330 - ค.ศ.1333/ พ.ศ.1873 - พ.ศ.1876 โดยเปลี่ยนจากรัชศกเทียนลี่มาใช้รัชศกจื้อซุ่น

2. ข้อความที่ละไว้ใน...ทั้งสองจุดนั้นเป็นการตั้งขุนนางท้องที่อื่น

3. ปาไป่เติ่งชู่เซวียนเว่ยซือตูหยวนไซว่ฝู่（八百等处宣慰司都元帅府）เป็นชื่อใหม่ของเหมิงชิ่งเซวียนเว่ยซือ（蒙庆宣慰司）หรือเขตปกครองเหมิงชิ่ง (ดูคำอธิบายท้ายตาราง 2.23) คือเปลี่ยนจากคำว่าเหมิงชิ่งเป็นปาไป่เติ่งชู่ (สนมแปดร้อยและที่อื่นๆ)

4. จวินหมินฝู่（军民府）เป็นเขตการปกครองระดับฝู่（府）หรือเมือง แต่ดูแลทั้งการทหารและงานราษฎร์ ซึ่งต่างจากฝู่หรือเมืองทั่วไปที่ไม่กำกับดูแลการทหาร พอเทียบเป็นเมืองปกครองทหารและราษฎร มักตั้งในเขตพื้นที่ชนชาติส่วนน้อย ข้าหลวงท้องที่หรือเจ้าเมืองสืบตำแหน่งในวงศ์ตระกูลได้โดยได้รับการอนุมัติแต่งตั้งจากราชสำนัก

ตารางที่ 2.28

彻里军民总管府，大德中置。（大德中，云南省言：“大彻里地与八百媳妇犬牙相错，势军力敌。今大彻里胡念已降，小彻里复控扼地　　利，多相杀掠。胡念日与相拒，不得离，遣其弟胡伦入朝，指画地形，乞别立军民宣抚司，择通习蛮夷情状者为之帅，招其来附，以为进取之地。”乃立彻里军民总管府。）

（宋濂：《元史》，卷六一，中华书局，1976 年版，页 1463-1464）

เช่อหลี่จวินหมินจ๋งก่วนฝู่ (เมืองปกครองทหารและราษฎรสิบสองปันนา) ตั้งขึ้นในรัชศกต้าเต๋อ (มณฑลยูนนานกล่าวว่า "พรมแดนเช่อหลี่ใหญ่(สิบสองปันนาใหญ่)กับปาไป่สีฟู่(สนมแปดร้อย) มีพรมแดนคดเคี้ยวซับซ้อน กำลังใกล้เคียงกัน บัดนี้หูเนี่ยนแห่งเช่อหลี่ใหญ่ (สิบสองปันนาใหญ่) สวามิภักดิ์ เช่อหลี่น้อย (สิบสองปันนาน้อย) ยึดชัยภูมิมีเปรียบได้อีก มักปล้นฆ่าช่วงชิงกันเอง หูเนี่ยนตั้งประจันต่อต้านตลอด ไม่อาจห่างจากพื้นที่ได้ ส่งหูหลุนน้องชายมาเข้าเฝ้ายังราชสำนัก วาดรูปพื้นที่ ขอให้ตั้งจวินหมินเซวียนฝู่ซือ (เมืองปกครองทหารและราษฎร) ขึ้นต่างหาก เลือกคนชำนาญสภาพหมานอี๋เป็นผู้บังคับการ ให้มาสวามิภักดิ์ ถือเป็นพื้นที่อันเป็นฐานในการขยายต่อไป" จึงตั้งเช่อหลี่จวินหมินจ๋งก่วนฝู่ (เมืองปกครองทหารและราษฎรสิบสองปันนา))

(ซ่งเหลียน. 1976. พงศาวดารราชวงศ์หยวน. บรรพ 61. สำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์. หน้า 1463-1464)

อธิบาย

ข้อความในวงเล็บ ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวน พิมพ์เป็นตัวเล็ก ฉบับรวมคัดสรรจึงใส่ไว้ในวงเล็บเพื่อให้แตกต่างจากข้อความหลัก บรรพนี้เป็นบรรพที่ว่าด้วยภูมิศาสตร์มณฑลยูนนาน ข้อความตรงนี้เล่าว่าเช่อหลี่จวินหมินจ๋งก่วนฝู่ (เมืองปกครองทหารและราษฎรสิบสองปันนา) ตั้งขึ้นในรัชศกต้าเต๋อ เนื้อหาคล้ายกับข้อความในตาราง 2.3 ถ้อยคำไม่เหมือนกันทีเดียว แต่ตาราง 2.3 ระบุเหตุการณ์ที่กราบบังคมทูลเป็นปีที่ 2 แห่งรัชศกหยวนเจิน ซึ่งเป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนเฉิงจง คือปี ค.ศ.1296 / พ.ศ.1839 ในขณะที่ตารางนี้ ระบุว่าตั้งเช่อหลี่จวินหมินจ๋งก่วนฝู่ (เมืองปกครองทหารและราษฎรสิบสองปันนา) ในรัชศกต้าเต๋อ ซึ่งเป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนเฉิงจงเช่นกัน แต่เริ่มจาก ค.ศ.1297 ถึง ค.ศ. 1307 / พ.ศ.1840 - พ.ศ.1850 โดยเปลี่ยนจากรัชศกหยวนเจินมาใช้รัชศกต้าเต๋อ อนุมานได้ว่าเหตุการณ์ที่กราบบังคมทูลนั้นเกิดในรัชศกหยวนเจิน การตั้งเช่อหลี่จวินหมินจ๋งก่วนฝู่

(เมืองปกครองทหารและราษฎรสิบสองปันนา) อย่างเป็นทางการเกิดขึ้นในรัชศกต้าเต๋อซึ่งต่อเนื่องกัน

ตารางที่ 2.29

步鲁合答，蒙古弘吉剌氏。……（至元）二十一年，命统蒙古探马赤军千人从征金齿蛮，平之。……又从征八百媳妇国，至车厘，车厘者，其酋长之所居也。诸王阔阔命步鲁合答将游骑三百往招之降，不听，进兵攻之，都镇抚侯正死焉。步鲁合答毁其北门木，遂入其寨，其地悉平。 （宋濂：《元史》，卷一三二，中华书局，1976 年版，页 3207-3208）
ปู้หลู่เหอต๋า เป็นชาวมองโกลสกุลหงจี๋ล่า...ปีที่ 21 (รัชศกจื้อหยวน) (ค.ศ.1284 / พ.ศ.1827) รับบัญชานำทัพทั่นหม่าชื่อจวินแห่งมองโกลหนึ่งพันนายตามไปปราบจินฉื่อหมาน(พวกหมานฟันทอง) จนพิชิตได้...จากนั้นก็ตามทัพมาปราบปาไปสีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) มาถึงเชอหลี อันเชอหลีนั้นเป็นที่อยู่ของหัวหน้าเผ่าปาไปสีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) คั่วคั่วซึ่งเป็นอ๋องสั่งให้ปู้หลู่เหอต๋านำทัพม้าสามร้อยนายไปเกลี้ยกล่อมให้สวามิภักดิ์ แต่กลับไม่ฟัง ยังยกทัพมาโจมตีอีก โหวเจิ้งผู้เป็นตูเจิ้นฝู่ (ผู้บังคับการทหาร) ตายในการศึก ปู้หลู่เหอต๋าทำลายประตูไม้หน้าเมือง บุกเข้าในค่ายและปราบปรามลงได้ (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**.บรรพ 132. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 3207-3208)

อธิบาย

1. ข้อความตอนนี้ยกมาจากประวัติปู้หลู่เหอต๋าในบรรพ 132 ของพงศาวดารราชวงศ์หยวน ส่วนที่ละไว้ส่วนแรกเป็นประวัติของปู้หลู่เหอต๋า ส่วนที่ละไว้ส่วนที่ 2 เป็นเหตุการณ์ที่ปู้หลู่เหอต๋าไปรบดินแดนอื่น ทั้งสองส่วนไม่เกี่ยวข้องกับล้านนา

2. ปู้หลู่เหอต๋า เป็นชาวมองโกลสกุลหงจี๋ล่า（步鲁合答，蒙古弘吉剌氏）ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงชื่อเป็นปั๋วหลัวฮาต๋า（博啰哈达）และสกุลหงจี๋ลี（鸿吉哩氏）ส่วนคำว่า เหมิงกู่ (มองโกล) นั้นพิมพ์ด้วยอักษร 蒙ซึ่งเป็นอักษรต่างรูปของ 蒙

3.ทั่นหม่าชื่อจวิน（探马赤军）เป็นกองทัพพิเศษของอาณาจักรมองโกลและราชวงศ์หยวน เป็นกองกำลังพิเศษที่คัดมาอย่างดี ทำหน้าที่กองหน้าในการรบโจมตี เมื่อเสร็จศึกจะประจำการอยู่ในพื้นที่ที่พิชิตได้ ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้ว่า เท่อมั่วฉีจวิน（特默齐军）

4.เชอหลี（车厘）เป็นคำเดียวกับเชอหลี่（车里）หรือเช่อหลี่（彻里）หมายถึงสิบสองปันนา

5.คั่วคั่ว（阔阔）น่าจะหมายถึง คั่วคั่วชู（阔阔出）(? – ค.ศ.1313 / พ.ศ.18656) พระราชโอรสองค์ที่ 8 ของจักรพรรดิหยวนซื่อจู่ ซึ่งได้อวยยศเป็นหนิงหย่วนหวัง（宁远王）ในปีที่ 26 แห่งรัชศกจื้อหยวน และต่อมาเลื่อนเป็นหนิงหวัง（宁王）ในปีที่ 11 แห่งรัชศกต้าเต๋อ ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้ว่าคู่คู่（库库）

6.ตูเจิ้นฝู่（都镇抚）ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งผู้กำกับการตูเจิ้นฝู่ซือ（都镇抚司）ซึ่งตั้งสมัยต้นราชวงศ์หมิง หน่วยงานนี้เป็นหน่วยงานทหารองครักษ์ เดิมขึ้นกับจงซูเสิ่ง ต่อมาขึ้นกับต้าตูตูฝู่（大都督府）ซึ่งเป็นหน่วยงานบัญชาการทหารสูงสุดรับราชโองการจากจักรพรรดิโดยตรง ตูเจิ้นฝู่เป็นตำแหน่งขุนนางระดับ 4 ชั้นโท แต่สมัยราชวงศ์หยวนนั้น ผู้แปลไม่พบตำแหน่งตูเจิ้นฝู่โดดๆ แต่พบตำแหน่งเซวียนเว่ยสื่อซือตูหยวนไซว่ฝู่เจิ้นฝู่（宣慰使司都元帅府镇抚）เป็นขุนนางระดับ 5 ชั้นเอก สันนิษฐานจากเนื้อความและอักษรแล้ว เห็นว่าตูเจิ้นฝู่นี้ไม่น่าจะเป็นผู้บังคับการทหารองครักษ์ แต่น่าจะย่อมาจากผู้บังคับการทหารของเขตปกครองระดับ 2 (เซวียนเว่ยซือหรือเซวียนเว่ยสื่อซือ)

ตารางที่ 2.30

大德五年，征（哈剌觧）入见，擢资德大夫、云南行省右丞，偕刘深征八百媳妇国。至顺元，宋龙济等叛，丧师而还，深诛，哈剌歹亦以罪废。 （宋濂：《元史》，卷一三二，中华书局，1976 年版，页 3217）
ปีที่ 5 แห่งรัชศกต้าเต๋อ (ค.ศ.1301 / พ.ศ.1844) (ฮาล่าไต่) รับราชโองการเข้าเฝ้า เลื่อนเป็นจือเจ๋อต้าฟู (มนตรีบ่มเพาะคุณธรรม) และโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา)แห่งมณฑลยูนนาน ช่วยหลิวเซินไปปราบปาไปสีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) มาถึงรัชศกซุ่นหยวน ซ่งหลงจี้และพวกเป็นกบฏ แพ้ศึกกลับมา (หลิว) เซินถูกประหาร ฮาชื่อไต่ก็ถูกถอดออกเพราะมีความผิด (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**.บรรพ 132. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 3217)

อธิบาย

1. ข้อความตอนนี้ยกมาจากประวัติฮาล่าไต่（哈剌觧）ในบรรพ 132 ของพงศาวดารราชวงศ์หยวน ที่ในฉบับรวมคัดสรรใส่ชื่อไว้ในวงเล็บนั้นเพื่อให้อ่านเข้าใจ

2. จือเจ๋อต้าฟู（资德大夫）ตามรูปศัพท์อาจพอแปลว่า "มนตรีบ่มเพาะคุณธรรม" ใน "พจนานุกรมระบบขุนนางแต่ละสมัยของจีน" อธิบายว่าเป็นตำแหน่งขุนนางระดับ 2 ชั้นเอก เป็นตำแหน่งเกียรติยศ เพิ่มให้กับขุนนาง ไม่มีหน้าที่ชัดเจน ผู้แปลไม่พบชื่อตำแหน่งดังกล่าวในระบบขุนนางราชวงศ์หยวน แต่น่าจะเป็นตำแหน่งเกียรติยศในลักษณะเดียวกัน เพราะฮาล่าไต๋ได้เลื่อนเป็นโย่วเฉิง (เสนาบดีขวาแห่งยูนนาน) ซึ่งน่าจะเป็นตำแหน่งหลัก

3. ซ่งหลงจี้（宋龙济）เป็นบุคคลเดียวกับซ่งหลงจี้（ 宋隆济）พงศาวดารราชวงศ์หยวนเขียนถอดเสียงด้วยอักษรต่างกันในแต่ละแห่ง ดูตารางที่ 2.9 และ 2.31 ประกอบ

ตารางที่ 2.31

（张弘纲）从右丞刘深征八百媳妇国，师次八番，与叛变宋隆济等力战而殁。 （宋濂：《元史》，卷一六五，中华书局，1976 年版，页 3868） (จังหงกัง) ติดตามหลิวเซินผู้เป็นโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา) ไปปราบปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) ทัพมาถึงปาฟาน (ฟานทั้งแปด) รบกับซ่งหลงจี้ซึ่งเป็นกบฏจนตัวตายในการศึก (ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**. บรรพ 165. สำนักพิมพ์จงหวาซูจี๋ว์. หน้า 3868)

อธิบาย

1.ข้อความตอนนี้ยกมาจากประวัติจังหงกัง（张弘纲）ในบรรพ 165 ของพงศาวดารราชวงศ์หยวน ตัดมาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับล้านนา ที่ในฉบับรวมคัดสรรใส่ชื่อไว้ในวงเล็บนั้นเพื่อให้อ่านเข้าใจ เหตุการณ์ตอนนี้น่าจะเป็นเหตุการณ์เดียวกับตารางที่ 2.7 ซึ่งหลิวเซินได้รับการแต่งตั้งเป็นโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา) แล้ว

2.ปาฟาน（八番）ฟานทั้งแปด หรือ ฮวน (อนารยชน) ทั้งแปด เป็นคำที่สมัยราชวงศ์หยวนใช้เรียกชนชาติส่วนน้อยเผ่าแม้ว（苗）แปดกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานอยู่แถบเมืองกุ้ยหยังและริมน้ำฮุ่ยสุ่ยมณฑลกุ้ยโจวในปัจจุบัน ประกอบด้วยเสี่ยวหลงฟาน ต้าหลงฟาน วั่วหลงฟาน เฉิงฟาน ฟังพาน หงฟาน ฟังฟาน สือฟานและหลูฟาน ชื่อกลุ่มทั้งแปดนี้ตั้งตามชื่อแซ่ของหัวหน้าเผ่า ปีที่ 16 แห่งรัชศกจื้อหยวน (ค.ศ.1279 / พ.ศ.1822) กลุ่มชนชาติส่วนน้อยเหล่านี้สวามิภักดิ์ราชวงศ์หยวน รวมเรียกว่าซีหนานปาฟาน คือ ฟานทั้งแปดแห่งตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งเป็นปาฟานหลัวเตี้ยนเติ่งจวินหมินเซวียนเว่ยสื่อซือ（八番罗甸等军民宣慰使司）หรือเขตปกครองทหารและราษฎรปาฟานหลัวเตี้ยนและอื่นๆ

ตารางที่ 2.32

（大德）六年，（陈天祥）升江南行台御史中丞，上章论征西南夷事，曰： “兵有不得已而不已者，亦有得已而不已者。惟能得已则已，可使兵力永强，以备不得已而不已之用，是之谓善用兵者也。去岁，行省右丞刘深远征八百媳妇国，此乃得已而不已之兵也。彼荒裔小邦，远在云南之西南又数千里，其地为僻陋无用之地，人皆顽愚无知。取之不足以为利，不取不足以为害。 “深欺上罔下，帅兵伐之，经过八番，纵横自恣，恃其威力，虐害居民，中途变生，所在皆叛。深既不能制乱，反为乱众所制，军中乏粮，人自相食，计穷势蹙，仓黄退走，土兵随击，以致大败。深弃众奔逃，仅以身免，丧兵十八九，弃地千馀里。朝廷再发陕西、河南、江西、湖广四省诸军，使刘二霸都总督，以图收复叛地。湖北、湖南大起丁夫，运送军粮，至播州交纳，其正夫与担负自己粮食者，通计二十馀万。正当农时，兴此大役，驱愁苦之人，往回数千里中，何事不有！或所负之米尽到，固为幸矣。然数万之军，止仰今次一运之米，自此以后，又当如何？ “比问西征败卒及其将校，颇知西南远夷之地，重山复岭，陡涧深林，竹木丛茂，皆有长刺。军行径路在于其间，窄处仅容一人一骑，上如登天，下如入井，贼若乘险邀击，我军虽众，亦难施为也。又其毒雾烟瘴之气，皆能伤人，群蛮既知大军将至，若皆清野远遁，阻其要害，以老我师，或进不得前，旁无所掠，士卒饥馁，疫病死亡，将有不战自困之势，不可不为深虑也。 “且自征伐倭国、占城、交趾、爪哇、缅国以来，近三十年，未尝见有尺土一民内属之益，计其所费钱财，死损军数，可胜言哉！去岁西征，及今此

举，亦复何异。前鉴不远，非难见也。军劳民扰，未见休期，只深一人，是其祸本。

“又闻八番罗国之人，向为征西之军扰害，捐弃生业，相继逃叛，怨深入于骨髓，皆欲得其肉而分食之。人心皆恶，天意亦憎，惟须上承天意，下顺人心，早正深之罪，续下明诏，示彼一方以圣朝数十年抚养之恩，仍谕今再无远征之役。以此招之，自有相续归顺之日，使其官民上下，皆知未须远劳王师，与区区小丑争一旦之胜负也。昔大舜退师而苗氏格，充国缓战而羌众安，事载经传，为万世法。

“为今之计，宜且驻兵近境，使其水路远近得通，或用盐引茶引，或用实钞，多增米价，和市军粮。但法令严明，官不失信，可使米船蔽江而上，军自足食，民亦不扰，内安根本，外固边陲。以我之镇静，御彼之猖狂，布恩以柔其心，畜威以制其力，期之以久，渐次服之。此王者之师，万全之利也。若谓业已如此，欲罢不能，亦当虑其关系之大，审详成败，算定而行。彼溪洞诸蛮，各有种类，今之相聚者，皆乌合之徒，必无久能同心敌我之理。但急之则相救，缓之则相疑，以计使之互相仇怨，待彼有可乘之隙，我有可动之时，徐命诸军数道俱进。服从者恩之以仁，拒敌者威之以武，恩威相济，功乃易成。若舍恩任威，以蹈深之覆辙，恐他日之患，有甚于今日也。”

不报，遂谢病去。

七年，召拜集贤大学士，商议中书省事。

（宋濂：《元史》，卷一六八，中华书局，1976 年版，页 3948-3950）

ปีที่ 6 (รัชศกต้าเต๋อ) (ค.ศ.1302 / พ.ศ.1845) (เฉินเทียนเสียง)เลื่อนขึ้นรับตำแหน่งเจียงหนานสิงไถอี้ว์สื่อจงเฉิง(มนตรีตรวจสอบสำนักตรวจสอบราชการเจียงหนาน) ถวายหนังสือแสดงความเห็นเรื่องการปราบอนารยชนชาวอี๋ทางตะวันตกเฉียงใต้ ความว่า

"การศึกมีที่ไม่ยุติโดยมิอาจยุติ และมีที่ไม่ยุติโดยสามารถยุติได้ มีแต่การยุติโดยสามารถยุติได้จึงจักบำรุงทัพให้เข้มแข็งยั่งยืน เพื่อเตรียมการไว้ใช้โดยไม่จำต้องยุติในยามซึ่งไม่อาจยุติ นี่แหละจึงเรียกว่าชำนาญในการใช้ทหาร เมื่อปีกลาย หลิวเซินผู้เป็นโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา)แห่งมณฑล (ยูนนาน) เดินทัพไกลไปตีปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) เป็นการศึกซึ่งไม่ยุติทั้งที่สามารถยุติได้ แคว้นเล็กไกลร้าง อยู่ห่างจากทางตะวันตกเฉียงใต้ของยูนนานไปอีกหลายพันลี้ พื้นที่ห่างไกลไร้ประโยชน์ ผู้คนเขลาซื่อไร้ความรู้ ได้มาก็ไม่พอจะยังประโยชน์ใด มิได้มาก็หาพอจะทำให้เกิดโทษภัยไม่

(หลิว) เซินหลอกลวงเบื้องสูงปิดบังเบื้องล่าง ยกทัพไปปราบปราม ผ่านปาฟาน (ฟานทั้งแปด) กระทำการตามอำเภอใจ อาศัยกำลังกล้าแข็ง โหดร้ายราษฎรในพื้นที่ ทำให้เกิดจลาจลในระหว่างทาง ผู้คนในพื้นที่พากันเป็นกบฏ (หลิว) เซินมิอาจปราบจลาจลได้ ซ้ำยังถูกฝูงชนที่ก่อจลาจลปราบ ในทัพขาดเสบียง คนกินกันเอง สิ้นแผนอุบาย แตกพ่ายไม่เป็นกระบวน ทหารในพื้นที่ไล่ตี พ่ายแพ้ยับเยิน (หลิว) เซินทิ้งทหารหลบหนี จึงรอดชีวิตมาได้ เสียไพร่พลไปแปดถึงเก้าในสิบส่วน เสียพื้นที่พันกว่าลี้ ราชสำนักส่งกองทัพสี่มณฑลจากส่านซี เหอหนาน เจียงซีหูก่วงไปอีก ให้หลิวเอ้อร์ป้าตูเป็นผู้บังคับการใหญ่ หวังยึดพื้นที่อันเป็นกบฏที่เสียไปคืนมาให้จงได้ หูเป่ย หูหนานเกณฑ์ไพร่พลเป็นการใหญ่ จัดส่งเสบียงไปยังปัวโจว ผู้ถูกเกณฑ์และขนส่งเสบียงของตนเองนั้นรวมแล้วมีถึงยี่สิบกว่าหมื่นนาย ช่วงฤดูทำนา เกณฑ์แรงงานใหญ่ถึงเพียงนี้ ใช้ผู้คนทุกข์ยาก ไปกลับหลายพันลี้ มีหรือจะไม่มีเรื่อง บางทีข้าวที่ขนส่งมาถึงที่หมายได้หมด ย่อมนับเป็นเรื่องโชคดี ทว่าทัพใหญ่หลายหมื่นนาย อาศัยข้าวที่ขนส่งมาในครานี้ นับจากนี้ไปจะทำเช่นใดเล่า?

ที่ผ่านมานี้ถามทหารที่พ่ายศึกรบตะวันตกและแม่ทัพนายกอง พอได้ทราบว่าแดนหมานอี๋ทาง

ตะวันตกเฉียงใต้นั้นมีเทือกเขาสลับซับซ้อนเขาสูงชัน เหวลึกป่ารก ต้นไผ่ขึ้นเต็ม คมยาวกรีดแทง กองทัพเดินทางไปที่นั้น ถึงทางแคบจะสามารถเดินผ่านได้เพียงหนึ่งคนหนึ่งม้า ขึ้นเขาดุจขึ้นปีนขึ้นฟ้า ลงเขาดุจลงบ่อ หากข้าศึกอาศัยชัยภูมิอันตรายจู่โจม แม้ทัพเราจะมาก แต่ก็ยากจะต่อกรด้วยได้ ทั้งดินแดนนั้นเต็มไปด้วยหมอกและควันพิษ ล้วนแล้วแต่เป็นภัยต่อคน หากชาวหมานทั้งหลายรู้ว่าทัพใหญ่จะไปถึง หากย้ายข้าวของหนีไปไกล ตั้งสกัดในชัยภูมิสำคัญ ทำให้ทัพเรายกไปเป็นเวลานาน จะคืบหน้าก็มิได้ ไม่อาจฉกชิงเสบียงจากพื้นที่ข้างๆ ทหารหิวโหย เจ็บป่วยล้มตาย ก็จักเกิดสภาพการณ์อับจนโดยที่มิได้รบ มิอาจไม่คำนึงให้ลึกซึ้ง

อย่าว่าแต่นับแต่ยกทัพไปปราบไอ่กั๋ว (ญี่ปุ่น) จั้นเฉิง (จามปา) เจียวจื่อ (เวียดนาม) จว่าวา (ชวา) เหมี่ยนกั๋ว (พม่า)เป็นต้นมา เกือบสามสิบปีมานี้ มิเคยได้เห็นประโยชน์อันจะเกิดมีแต่การได้แผ่นดินเพิ่มสักนิดราษฎรเพิ่มสักคน คำนวณเงินทองที่สูญเสีย ทหารที่บาดเจ็บล้มตายจะมีอะไรกล่าวได้หรือ ปีกลายปราบตะวันตก กับการกระทำในปีนี้ จะมีใดต่างกันเล่า ตัวอย่างก่อนเก่าไม่ไกล มิใช่หาดูยาก กองทัพเหนื่อยล้าราษฎรยากแค้น มิเห็นหยุดหย่อน เพียง(หลิว)เซินผู้เดียวเป็นภัยทั้งมวล

ทั้งได้ยินมาว่าชาวปาฟานหลัวกั๋วถูกรบกวนทำร้ายจากกองทัพที่มาปราบตะวันตก ต้องทิ้งการทำมาหากิน ทยอยกันหนีไป ชิงชังหลิวเซินเข้ากระดูก ต่างใคร่จะแบ่งเนื้อ (หลิวเซิน) กันกินใจราษฎรเกลียด เจตนาฟ้าก็ชัง มีแต่เบื้องบนรับสืบทอดเจตนาฟ้า เบื้องล่างกระทำตามใจคนจัดการลงโทษ (หลิว) เซินโดยไว จากนั้นมีราชโองการให้ประจักษ์ แจ้งว่าดินแดนนั้นรับพระคุณจากราชวงศ์อันประเสริฐหลายสิบปีที่ได้บำรุงหล่อเลี้ยง จากนี้ไปจักไม่มีต้องเกณฑ์แรงงานไปรบไกลอีก ให้ผู้คนสวามิภักดิ์ด้วยการนี้ ย่อมมีวันที่ยอมเข้าด้วยต่อไป ให้ขุนนางและราษฎรทั้งบนและล่าง ต่างรู้กันทั่วว่าไม่ต้องเข้าร่วมรบไกลกับกองทัพราชสำนัก แย่งชิงแพ้ชนะเพียงชั่วครั้งชั่วคราวกับตัวตลกน่าขันอีก ครั้งโบราณกาลธรรมราชาซุ่นถอยทัพและชาวเหมียว (แม้ว) ยอมสยบ (เจ้า) ชงกั๋วยืดเวลารบชาวเชียงสงบ เรื่องราวบันทึกไว้ในพงศาวดาร เป็นแบบอย่างถึงหมื่นรุ่น

แผนการในวันนี้ ควรตั้งทัพอยู่ใกล้อาณาเขตก่อน ให้สามารถเดินทางได้ทั้งบกและน้ำ อาจใช้ใบอนุญาตค้าเกลือ ใบอนุญาตค้าชา หรือใช้เงินสด ให้ราคาข้าวสูง ตกลงราคาซื้อเสบียง ขอเพียงรักษากฎหมายและระเบียบเคร่งครัด ทางการไม่เสียสัจจะ ให้เรือขนข้าวล่องขึ้นได้เต็มท้องน้ำ ทัพก็จักมีเสบียงพอกิน ราษฎรไม่ถูกรบกวน ภายในยังรากฐานให้สงบ ภายนอกยังชายแดนให้มั่นคง ใช้ความสงบนิ่งของฝ่ายเรา ต่อต้านความเห่อเหิมของฝ่ายเขา ให้บุญให้คุณเพื่อซื้อใจ สะสมบารมีเพื่อควบคุม เวลานานเข้า ย่อมจักทำให้ยอมสยบ เช่นนี้จึงเรียกว่ากองทัพแห่งราชัน ประโยชน์บริบูรณ์พร้อม หากกล่าวว่าการณ์มาถึงขั้นนี้แล้ว จะเลิกไม่ได้ ก็พึงคำนึงว่าเรื่องนี้เกี่ยวข้องใหญ่หลวง ไตร่ตรองพินิจสำเร็จล้มเหลว วางแผนให้ดีก่อนแล้วจึงปฏิบัติ ชาวหมานจำพวกต่างๆ ที่ตั้งถิ่นฐานริมน้ำแลในถ้ำอยู่ที่นั้น มีชาติพันธุ์ต่างๆ มากมายที่มารวมตัวกันในวันนี้ เป็นเพียงการรวมตัวกันอย่างไร้ระเบียบ ย่อมมิมีเหตุผลที่จะสามารถร่วมใจกันต่อต้านเราได้นาน เพียงเมื่ออยู่ในสถานการณ์คับขันย่อมช่วยเหลือกัน หากสถานการณ์เบาบางย่อมจักระแวงกันเอง ใช้อุบายให้พวกเขาบาดหมางผิดใจกัน รอวันหนึ่งมีช่องทาง เราจึงถึงคราขยับเคลื่อนไหว ค่อยสั่งการให้กองทัพต่างๆ แบ่งกำลังหลายสายรุกใกล้ ผู้ใดสวามิภักดิ์พึงใช้เมตตาแผ่พระคุณ ผู้ต่อต้านพึงใช้กำลังแผ่พระเดช ใช้ทั้งพระเดชพระคุณคู่กัน การจึงจักสำเร็จ หากใช้แต่พระเดชละเลยพระคุณ ย่อมย่ำซ้ำร้อยของ (หลิว) เซิน เกรงเภทภัยในวันหน้า จักหนักหนากว่าวันนี้”

ไม่มีคำตอบกลับ (เฉินเทียนเสียง) จึงอ้างว่าป่วยและขอพ้นตำแหน่ง

ปีที่ 7 (ค.ศ.1303 / พ.ศ.1846) รับพระราชโองการรับตำแหน่งจี๋เสียนต้าเสว์ซื่อปรึกษาราชกิจในจงซูเสิ่ง

(ซ่งเหลียน. 1976. **พงศาวดารราชวงศ์หยวน**.บรรพ 168. สำนักพิมพ์จงหฺวาซูจี๋ว์. หน้า 3948-3950)

อธิบาย

1. ข้อความตอนนี้ยกมาจากประวัติเฉินเทียนเสียง（陈天祥）ในบรรพ 168 ของพงศาวดารราชวงศ์หยวน ตัดมาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับล้านนา ที่ในฉบับรวมคัดสรรใส่ชื่อไว้ในวงเล็บนั้นเพื่อให้อ่านเข้าใจ

2. เจียงหนานสิงไถ（江南行台）มีชื่อเต็มว่า เจียงหนานจูเต้าสิงอี้ว์สือไถ（江南诸道行御史台） สามารถเรียกยาวขึ้นอีกได้ว่าเจียงหนานสิงไถ（江南行御史台）แปลเทียบเป็น สำนักตรวจสอบราชการเจียงหนาน เป็นหน่วยงานตรวจสอบในสมัยราชวงศ์หยวน ตั้งขึ้นในปีที่ 14 รัชศกจื้อหยวน (ค.ศ.1277 / พ.ศ.1820) โดยมีที่ทำการอยู่ที่หยางโจว ต่อมาย้ายไปหังโจว เจียงโจว ในปีที่ 29 รัชศกจื้อหยวนก็มีที่ทำการถาวรที่นครเจี้ยนคัง หรือเมืองนานกิงในปัจจุบัน กำกับหน่วยงานตรวจสอบในพื้นที่เจียงหนาน ผู้บริหารสูงสุดคืออี้ว์สื่อต้าฟู（御史大夫）แปลเทียบเป็น มนตรีตรวจสอบใหญ่ เป็นตำแหน่งขุนนางระดับ 1 ชั้นโท จำนวน 1 ตำแหน่ง รองลงมาเป็น อี้ว์สื่อจงเฉิง（御史中丞）แปลเทียบเป็นมนตรีตรวจสอบ เป็นขุนนางระดับ 2 ชั้นเอก จำนวน 2 ตำแหน่ง ซื่ออี้ว์สื่อ（侍御史）แปลเทียบเป็นผู้ช่วยมนตรีตรวจสอบ เป็นขุนนางระดับ 2 ชั้นโท จำนวน 2 ตำแหน่ง จื้อซูซื่ออี้ว์สื่อ（治书侍御史）แปลเทียบเป็นเลขานุการผู้ช่วยมนตรีตรวจสอบ เป็นขุนนางระดับ 3 ชั้นเอก จำนวน 2 ตำแหน่ง

3. หลิวเอ้อร์ป้าตู（刘二霸都）ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้ว่าหลิวเอ้อร์ปาฤ（刘二八图）ส่วนคำว่าเป็นผู้บังคับการใหญ่ฉบับดั้งเดิมใช้คำว่าจ่งตู（总督）ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูใช้คำว่าจ๋งก่วน（总管）ความหมายไม่ต่างกัน

4. ไอ่กั๋ว(ญี่ปุ่น) จั้นเฉิง(จามปา) เจียวจื่อ(เวียดนาม) จว่าวา(ชวา) เหมี่ยนกั๋ว(พม่า)（倭国、占城、交趾、爪哇、缅国）เป็นชื่ออาณาจักรต่างๆ ในทวีปเอเชียที่ราชวงศ์หยวนเคยส่งทัพไปรุกราน

ไอ่กั๋ว（倭国）เป็นชื่อจีนสมัยโบราณใช้เรียกญี่ปุ่น จักรพรรดิหยวนซื่อจู่หรือกุบไลข่านส่งกองทัพเรือไปรุกรานญี่ปุ่น 2 ครั้ง ในปี ค.ศ.1274 / พ.ศ.1817 และปี ค.ศ.1281 / พ.ศ. 1824 ผลของการรบคือต้องถอยทัพกลับทั้ง 2 ครั้ง

จั้นเฉิง（占城）เป็นชื่อจีนของอาณาจักรจามปา ซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณ ปกครองโดยชาวจาม มีศูนย์กลางอยู่ที่ตอนกลางของเวียดนามในปัจจุบัน ถูกผนวกเข้ากับเวียดนามใน ค.ศ.1832 / พ.ศ.2375 ในปี ค.ศ.1282 /พ.ศ.1825 กษัตริย์จามปาเคยส่งทูตมาถวายบรรณาการราชวงศ์หยวน จักรพรรดิหยวนเฉิงจู่จึงตั้งจามปาเป็นมณฑลปกครองตนเอง ถือว่าอยู่ในอำนาจราชวงศ์หยวน ต่อมาราชทูตที่ราชวงศ์หยวนส่งไปสยามถูกพระโอรสของกษัตริย์จามปากักตัวไว้ ราชวงศ์หยวนจึงส่งทัพมาตีจามปา จามปาขอสงบศึก ราชวงศ์หยวนจึงถอนกำลังออก จามปาประหารราชทูตดังกล่าว ราชวงศ์หยวนจึงส่งทัพมาตีจามปาโดยขอผ่านทางเวียดนาม แต่เวียดนามปฏิเสธ จึงเกิดสงครามระหว่างราชวงศ์หยวนกับเวียดนาม

เจียวจื่อ（交趾）เป็นชื่อที่จีนเรียกเวียดนาม ราชวงศ์หยวนเคยส่งทัพมารุกรานเวียดนามหลายครั้ง ในปี ค.ศ.1288 / พ.ศ.1831 เวียดนามเอาชนะกองทัพหยวนที่มารุกรานได้เป็นครั้งที่ 3 จากนั้นส่งทูตไปถวายบรรณาการราชวงศ์หยวน ความสัมพันธ์จึงกลับมาเป็นปกติ

จว่าวาหรือเจ่าวา（爪哇）เป็นชื่อที่จีนเรียกอาณาจักรชวา ผู้แปลสอบทานกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับซื่อคู่เฉวียนซู ฉบับซื่อคู่เฉวียนซูถ่ายถอดเสียงนี้ว่าจว๋าขุ่ย（爪畦）เสียงไม่คล้ายแต่รูปคล้ายกับจว่าวา อาจเป็นแค่การพิมพ์ผิด ชวาเป็นอาณาจักรโบราณตั้งอยู่ที่ประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน ค.ศ.1292 / พ.ศ.1835 จักรพรรดิหยวนซื่อจู่ส่งเรือรบหนึ่งพันลำออกจากเมืองเฉวียนโจวมณฑลฝูเจี้ยน(ฮกเกี้ยน)ไปรุกรานชวา แต่ชวาสามารถรบชนะ ทัพราชวงศ์หยวนต้องยกพลกลับ

เหมี่ยนกั๋ว（缅国）หรือเหมี่ยนเตี้ยนเป็นชื่อที่จีนใช้เรียกพม่า ระหว่างปี ค.ศ.1277 - ค.ศ.1287 / พ.ศ.1820 - พ.ศ.1830 จักรพรรดิหยวนซื่อจู่ ส่งไพร่พลไปรุกรานอาณาจักร

พุกามซึ่งปกครองพม่าในเวลานั้น เป็นสงครามที่กินระยะเวลายาวนานถึงสิบปี ท้ายสุดกองทัพราชวงศ์หยวนได้รับชัยชนะ อาณาจักรพุกามตกเป็นเมืองขึ้นของราชวงศ์หยวน

5. ปาฟานหลัวกั๋ว（八番罗国）ตรงนี้พงศาวดาราชวงศ์หยวนบางฉบับแยกทำเครื่องหมายเป็น 八番、罗国 ปาฟานกับหลัวกั๋ว แต่ผู้แปลพิจารณาจากเนื้อหา เห็นว่าน่าจะมาจากคำว่า ปาฟานหลัวเตี้ยน（八番罗甸）ดูตารางที่ 2.31

6. ต้าซุ่นถอยทัพและชาวเหมียว (แม้ว) ยอมสยบ (เจ้า) ชงกั๋วยืดเวลารบชาวเชียงสงบ（大舜退师而苗氏格，充国缓战而羌众安）ในที่นี้เท้าความถึงบุคคลในประวัติศาสตร์สองคนคือต้าซุ่น（大舜）และเจ้าชงกั๋ว（赵充国）ต้าซุ่น (ปีเกิดตายไม่ทราบชัด)หรือซุ่นผู้ยิ่งใหญ่เป็นหนึ่งในห้าธรรมราชาตามประวัติศาสตร์แบบตำนานของจีน ในสมัยธรรมราชาเหยา ซุ่นเคยช่วยพิชิตชนชาติเหมียว (แม้ว)ได้ ส่วนเจ้าชงกั๋ว（赵充国）137 ปีก่อนคริสตกาล – 52 ปีก่อนคริสตกาล เป็นแม่ทัพสมัยราชวงศ์ฮั่น ชำนาญเรื่องซยงหนู（匈奴）ชนชาติทางเหนือและตีเชียง（氐羌）ชนชาติทางตะวันตกเฉียงเหนือของจีนดี เคยติดตามแม่ทัพหลีก่วงลี่（李广利）ไปปราบซยงหนู เคยนำทัพปราบกบฏตีเชียงและซยงหนู มีคุณูปการในการรักษาความสงบของแผ่นดินฮั่น

7. จี๋เสียนต้าเสว์ซื่อ（集贤大学士）เป็นตำแหน่งราชบัณฑิตใหญ่ของจี๋เสวียนย่วน（集贤院）หรือสำนักประชุมปราชญ์ จี๋เสวียนย่วนมีราชบัณฑิตใหญ่（大学士）5 คน ราชบัณฑิต（学士）2 คน กำกับด้านการศึกษา หาผู้มีความสามารถที่แสวงสันโดษมารับราชการ รวมผู้มีความรู้และคุณธรรม

3.บันทึกเกี่ยวกับอาณาจักรปาไป่ (สนมแปดร้อย) ในพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่ （《新元史》）

ตารางที่ 3

八百媳妇者，夷名景迈。世传其长，有妻八百，各领一寨，故名。自古不通中国。世祖中统初，命将征之，不能达而还。后遣使招徕，置八百大甸军民宣慰司。又有大、小彻里，本古产里。伊尹四方献令曰："产里以象齿短狗献，周公作指南车导之归。"故又名车里，后讹为彻里云。其地在元江南，与八百媳妇犬牙相错。 成宗元贞二年，大彻胡会来降，立彻里军民总管府，又置耿东路耿当、孟弄二州。大德元年，八百媳妇叛，寇彻里，遣野老不花讨之，不克。四年，用云南右丞刘深计，发兵二万，立征八百媳妇万户府二，出四川、云南囚徒从军，人给𧴩子六十索。深等将兵，取道顺元路，调民供给。土官宋隆济给其众曰："官军征发汝等，尽翦发黥面为兵，身死行阵，妻子为奴，势所必至。"众惑其言，遂反。深复胁水西土官之妻蛇节，出金三千两、马三千匹。蛇节不能堪，联结隆济，率苗猪紫江诸蛮，围深穷谷中，攻破杨黄寨，杀掠甚众。朝命陕西平章也速带尔、湖广平章刘国杰，将兵合讨之，大败隆济兵于墨特川。其兄子顺元路同知阿重，缚之来献，蛇节亦乞降，并斩之。深坐弃市。于是，罢所置万户府，留蛇节养子阿阙于水西，以抚其民，而升阿重为宣抚使。武宗至大二年，八百媳妇与大、小彻里作乱，威远州土官谷保夺据木罗甸，遣云南右丞算只尔威招之，私受谷保赂，竟以败还。 仁宗皇庆初，八百媳妇再寇边，帝降诏招抚之，始献驯象、白象，继遣其子招三听来朝，时大彻里哀用亦遣贡使七十五人诣阙，赐裘帽、靴靴有差。 泰定二年，以土人寒赛为彻里军府总管。四年，八百媳妇请官守，置蒙庆宣

慰司都元帅及木安、孟杰二府于其地。文宗嗣位，八百媳妇使者昭哀入贡。其地东至老挝，南至波勒蛮，西至大吉剌，北至孟艮府。自姚关东南行五十程，至其国，有南格剌山，下有河，南属八百，北属车里。平川数千里，幅员广远。其产：巨象，安息、白檀诸香。民皆僰种，刺花样于眉目间，雕题也。好佛恶杀。每村立一寺，每寺建塔，约以万计。有敌人来侵，不得已举兵应之，得其仇即止。俗名慈悲国也。

（柯邵忞：《新元史》，卷二五二，开明书店版，页 7076）

อันปาไปสีฟู่ (สนมแปดร้อย) นั้น ชื่อภาษาอี๋ว่าจิ่งไม่ (เชียงใหม่) เล่าลือกันว่าผู้เป็นประมุขมีชายาถึงแปดร้อย แต่ละคนเป็นผู้นำค่ายหนึ่ง จึงได้นามตามนี้ แต่โบราณมิได้ไปมาหาสู่กับจีน เมื่อแรกพระเจ้าซื่อจู่รวมจีนเป็นเอกภาพ มีพระราชโองการให้แม่ทัพไปปราบ แต่กลับมาโดยมิสำเร็จ ต่อมาจึงส่งทูตไปเกลี้ยกล่อมให้สวามิภักดิ์ ตั้งเป็นปาไป่ต้าเตี้ยนจวินหมินเซวียนเว่ยซือ (เขตปกครองทหารและราษฎรปาไป่ต้าเตี้ยน) ทั้งมีเช่อหลี่ใหญ่ (สิบสองปันนาใหญ่) เช่อหลี่น้อย (สิบสองปันนาน้อย) คือฉานหลี่สมัยโบราณ <u>อีอิ่นประกาศแก่สี่ทิศเรื่องถวายบรรณาการว่า “ฉานหลี่ถวายบรรณาการเป็นงาช้างและหมาสั้น โจวกงทำรถชี้ทิศนำทางกลับ” จึงมีอีกชื่อว่าเชอหลี่ ต่อมาเพี้ยนเป็นเช่อหลี่ความเป็นมาดังนี้</u> ที่ตั้งอยู่เจียงหนานของราชวงศ์หยวน มีพรมแดนคดเคี้ยวซับซ้อนติดกับปาไป่สีฟู่ (สนมแปดร้อย)

<u>ปีที่ 2 แห่งรัชศกหยวนเจิน (ค.ศ.1296 / พ.ศ.1839) รัชกาลพระเจ้าเฉิงจง หูฮุ่ยแห่งต้าเช่อ (สิบสองปันนาใหญ่) มาสวามิภักดิ์ ตั้งเช่อหลี่จวินหมินจ๋งก่วนฝู่ (เมืองปกครองทหารและราษฎรสิบสองปันนา) และตั้งเมืองเกิ่งตังและเมิ่งน่งสองเมืองขึ้นกับเกิ่งตงลู่</u> ปีแรกแห่งรัชศกต้าเต๋อ (ค.ศ.1297 / พ.ศ.1840) ปาไป่สีฟู่เป็นกบฏ รุกรานเช่อหลี่ (สิบสองปันนา) จึงส่งเหยี่ยเซียนปู้ฮวาไปปราบแต่ไม่สามารถเอาชัยได้ ปีที่ 4 (ค.ศ.1300 / พ.ศ.1843) ใช้แผนของหลิวเซินผู้เป็นโย่วเฉิง (เสนาบดีขวา) แห่งยูนนาน ส่งพลสองหมื่นไปปราบปาไปสีฟู่วั่นฮู่ฝู่ (เมืองหมื่นครัวเรือนสนมแปดร้อย) ถึงสองกอง ให้นักโทษจากเสฉวนและยูนนานมาเข้ารบใน

กองทัพ แจกเบี้ยทหารหกสิบพวง (หลิว) เซินและพวกนำทัพมาทางซุ่นหยวน เกณฑ์ราษฎรมารบ ข้าหลวงท้องที่ซ่งหลงจี้กล่าวแก่คนทั้งหลายว่า “ทางการเกณฑ์กำลังพวกท่าน ล้วนแล้วแต่ต้องตัดผมสักหน้าเป็นทหาร พลีกายในการศึก ลูกเมียต้องตกเป็นเชลย เหตุการณ์ต้องเป็นไปเช่นนี้แน่” ผู้คนได้ฟังก็หลงเชื่อจึงพากันเป็นกบฏ (หลิว) เซินบีบเสอเจี๋ยภรรยาของข้าหลวงท้องที่สุ่ยสี ให้จ่ายทองคำสามพันตำลึง ม้าสามพันตัว เสอเจี๋ยไม่อาจแบกรับภาระ จึงติดต่อกับ(ซ่ง)หลงจี้ รวมชาวหมานกลุ่มต่างๆ เช่น เหมียว เหล่า จื่อเจียง ล้อม (หลิว) เซินไว้ในหุบเขาทลายคล่ายของหยางหวง สังหารแย่งชิงไปได้มาก ราชสำนักให้เย่ซู่ไต้เอ่อร์ซึ่งเป็นส่านซีผิงจัง (ข้าหลวงกำกับมณฑลส่านซี) และหลิวกั๋วเจี๋ยซึ่งเป็นหูก่วงผิงจัง (ข้าหลวงกำกับมณฑลหูก่วง) รวมกำลังเข้าปราบ สามารถเอาชัย(ซ่ง)หลงจี้ได้ที่มั่วเทอชวน บุตรของพี่ชายมีชื่อว่าอาจ้ัง ตำแหน่งเป็นซุ่นหยวนลู่ถงจือ (รองข้าหลวงกำกับเขตปกครองซุ่นหยวน) จึงจับตัวมามอบให้เสอเจี๋ยก็ขอยอมสวามิภักดิ์ ให้ประหารทั้งคู่ ส่วน(หลิว)เซินนั้นให้ประหารกลางตลาด <u>จากนั้นก็ยกเลิกวั่นฮู่ฝู่ที่ตั้งไว้ ให้อาเช่ว์บุตรบุญธรรมของเสอเจี๋ยอยู่ที่สุ่ยซี ทำหน้าที่ดูแลราษฎร เลื่อนตำแหน่งอาจ้ังเป็นเซวียนฝู่สื่อ (ข้าหลวงกำกับเขตปกครอง)</u> ปีที่ 2 แห่งรัชศกจื้อต้า(ค.ศ.1309 / พ.ศ.1852) รัชกาลพระเจ้าอู่จง ปาไปสีฟู่ (สนมแปดร้อย) และต้าเช่อหลี่ (สิบสองปันนาใหญ่) เสี่ยวเช่อหลี่ (สิบสองปันนาน้อย) เป็นกบฏ กู๋เป่าข้าหลวงท้องที่เวยหย่วนโจว (เมืองเวยหย่วน) ซิงมู่หลัวเตี้ยน (เขตปกครองมู่หลัว) ส่งซ่วนจือเอ่อร์เวยผู้เป็นโย่วเฉิง (เสนาบดี) แห่งยูนนานไปเกลี้ยกล่อมให้สวามิภักดิ์ (ซ่วนจือเอ่อร์เวย) รับสินบนจากกู๋เป่า นำความพ่ายแพ้กลับมา

ต้นรัชศกหวงชิ่งรัชกาลพระเจ้าเหรินจง ปาไปสีฟู่ (สนมแปดร้อย) รุกรานชายแดนอีก จักรพรรดิมีพระราชโองการเกลี้ยกล่อมให้สวามิภักดิ์ เริ่มถวายบรรณาการเป็นช้างฝึกช้างเผือก จากนั้นส่งบุตรคือเจาซานทิงมายังเข้าเฝ้ายังราชสำนัก เวลานั้นไอย่งแห่งต้าเช่อหลี่ (สิบสองปันนาใหญ่) ก็ส่งทูต 75 คนมาเข้าเฝ้าถวายบรรณาการ พระราชทานหมวกขนสัตว์และรองเท้าให้ต่างกัน

<u>ปีที่ 2 แห่ง</u>รัชศกไท่ติ้ง (ค.ศ.1325 / พ.ศ.1868) <u>ตั้งหันไซ่คนท้องที่เป็นเช่อหลี่จวินฝู่จ่งก่วน (ผู้</u>

กำกับเขตปกครองสิบสองปันนา) ปีที่ 4 (ค.ศ.1327 / พ.ศ.1870) ปาไป่สีฟู่ (สนมแปดร้อย) ขอให้ตั้งข้าหลวงรักษาท้องที่ โปรดให้ตั้งเหมิงชิ่งเซวียนเว่ยซือตูหยวนไซว่และมู่อานกับเมิ่งเจี๋ยเป็นสองฝู่ (เมือง) ณ ที่นั้น พระเจ้าเหวินจงสืบราชสมบัติ ปาไปสีฟู่(สนมแปดร้อย)ส่งเจาไอเป็นทูตมาถวายบรรณาการ

พื้นที่ของอาณาจักรนี้ทางตะวันออกไปถึงเหล่าวัว (ลาว) ทางใต้ไปถึงปัวเล่อหมาน ทางตะวันตกถึงต้าจี๋ล่า ทางเหนือถึงเมิ่งเกิ้นฝู่ เดินทางจากด่านเหยากวนไปทางตะวันออกเฉียงใต้ห้าสิบเฉิงจะถึงแว่นแคว้นนี้ มีภูเขาหนานเก๋อล่า ข้างล่างมีแม่น้ำ ทางใต้เป็นปาไป่(แปดร้อย) ทางเหนือเป็นเชอหลี่ (สิบสองปันนา) เป็นที่ราบหลายพันลี้ กว้างขวางใหญ่โต ของพื้นเมืองมีช้างขนาดใหญ่ เครื่องหอมต่างๆ เช่นกำยาน จันทน์ขาว ราษฎรล้วนแล้วแต่เป็นชาวปั๋ว สักลวดลายไว้กลางคิ้ว เรียกว่าเตียวถี ฝักใฝ่พุทธศาสนาไม่ชอบฆ่าฟัน แต่ละหมู่บ้านจะมีวัดอยู่หนึ่งแห่ง ทุกวัดจะมีเจดีย์ นับจำนวนได้เป็นหมื่น มีศัตรูมารุกราน จึงจำเป็นต้องยกพลขึ้นต่อต้าน ล้างแค้นได้ก็ยุติ มีชื่อเรียกว่าฉือเปยกั๋ว (แคว้นแห่งเมตตากรุณา)

(เคอเซ่าหมิน. **พงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่.** บรรพ 252. ไคหมิงซูเตี้ยน. หน้า 7076)

อธิบาย

1.พงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่ ภาษาจีนเรียกว่าซินหยวนสื่อ（《新元史》）ผู้เขียนคือเคอเซ่าหมิน（柯邵忞）(ค.ศ.1850 - ค.ศ.1933/พ.ศ.2393 - พ.ศ.2476) ฉบับรวมคัดสรรคัดส่วนที่เกี่ยวข้องกับล้านนามาจาก ฉบับพิมพ์ของสำนักพิมพ์ไคหมิงซูเตี้ยน ในฉบับรวมคัดสรรไม่ได้ระบุปีที่พิมพ์ ในตารางเขียนตามฉบับรวมคัดสรรร

ผู้แปลสอบทานตัวอักษรกับพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่ 2 ชุด คือฉบับของสำนักพิมพ์ไคหมิงซูเตี้ยนแห่งเซี่ยงไฮ้ที่พิมพ์ในปี 1935 โดยเป็นฉบับแม่พิมพ์ไม้ บันทึกเกี่ยวกับล้านนาอยู่ที่หน้า 7076 และอีกฉบับเป็นของสำนักพิมพ์จงกั๋วซูเตี้ยนแห่งปักกิ่ง พิมพ์ในปี ค.ศ.1988 โดยใช้วิธีถ่ายสำเนาจากแม่พิมพ์ไม้เช่นกัน บันทึกเกี่ยวกับล้านนาอยู่ที่หน้า

966 ทั้ง 2 ฉบับพิมพ์ตรงกันและตรงกับฉบับคัดสรร มีเพียงตัวอักษร มีพิมพ์อักษร 仇 (แค้น) ด้วยอักษร 讐 ซึ่งเป็นอักษรต่างรูป แต่ออกเสียงและมีความหมายเหมือนกันเท่านั้น

ข้อความตอนที่คัดมานี้เกี่ยวกับล้านนาโดยเฉพาะ เนื้อหาคล้ายกับที่อยู่ในพงศาวดารราชวงศ์หยวน แต่มีรายละเอียดต่างกันบ้าง ส่วนที่ขีดเส้นใต้คือส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับล้านนาโดยตรง ฉบับคัดสรรละไว้โดยใช้เครื่องหมาย...

อย่างไรก็ดี ผู้แปลเห็นว่าเกี่ยวข้องกับสิบสองปันนา ซึ่งมีพรมแดนติดกับอาณาจักรสนมแปดร้อยหรือล้านนา อาจเป็นประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา จึงใส่อักษรจีนและแปลมาไว้ด้วย

2. ค่าย（寨）ในที่นี้น่าจะแปลมาจากคำว่า “พันนา” คือชายาหรือสนมคนหนึ่งปกครองหนึ่งพันนา

3. ซื่อจู่（世祖）หมายถึงจักรพรรดิหยวนซื่อจู่（元世祖）หรือกุบไลข่าน（忽必烈）เหตุการณ์ตอนนี้ ดูตาราง 2.1 ประกอบ

4. ปาไป่ต้าเตี้ยนจวินหมินเซวียนเว่ยซือ（八百大甸军民宣慰司）หรือเขตปกครองทหารและราษฎรปาไป่ต้าเตี้ยน ปาไป่คือแปดร้อย (จากคำว่าสนมแปดร้อย) ต้าแปลว่าใหญ่ส่วนเตี้ยนแปลว่าพื้นที่ใหญ่นอกเมือง อย่างไรก็ดี ผู้แปลสอบทานแล้ว ชื่อเรียกนี้ไม่ได้ใช้ในสมัยราชวงศ์หยวนแต่เป็นชื่อในสมัยราชวงศ์หมิง ในพงศาวดารราชวงศ์หมิง บรรพที่ 46 ภูมิศาสตร์ 7 เขียนว่า “八百大甸军民宣慰使司(元八百等处宣慰使司)，洪武二十四年六月改置” （张廷玉，1974，1192）แปลว่า “ปาไป่ต้าเตี้ยนจวินหมินเซวียนเว่ยสื่อซือ (ปาไปเติ่งชู่เซวียนเว่ยสื่อซือในสมัยราชวงศ์หยวน) เปลี่ยนมาตั้งเป็นชื่อนี้ในเดือน 6 ปีที่ 24 แห่งรัชศกหงอู่” พงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่ใช้ชื่อเรียกเขตปกครองปาไป่ตามแบบสมัยราชวงศ์หมิง

5. อีอิ่น（伊尹）มีชีวิตอยู่ประมาณ 1649 ปี ก่อนคริสตกาล ถึง 1550 ปีก่อนคริสตกาล / 1106 ปีก่อนพุทธกาล ถึง 1007 ปีก่อนพุทธกาล เป็นขุนนางใหญ่สมัยพระเจ้าทัง（汤）กษัตริย์แห่งราชวงศ์ซัง（商）รับพระราชโองการจากพระเจ้าทังประกาศแก่เหล่าเจ้า

ผู้ครองนครและประเทศราชทั้งปวงว่าควรใช้สิ่งใดถวายเป็นเครื่องราชบรรณาการ หมาสั้น（短狗）ในที่นี้ไม่สามารถค้นได้ว่ามีลักษณะเช่นใด ส่วนโจวกง (ปีเกิดตายไม่ทราบชัด) เป็นขุนนางต้นราชวงศ์โจว รถชี้ทิศหรือจื่อหนานเชอ（指南车）มีลักษณะเป็นรถสองล้อ มีคนอยู่ข้างบนยกมือชี้ไปทางทิศใต้ คำว่า เชอ（车）ในเชอหลี่（车里）แปลว่ารถ

6. เฉิงจง（成宗）หมายถึงจักรพรรดิหยวนเฉิงจง（元成宗）ซึ่งครองราชย์ต่อจากจักรพรรดิหยวนซื่อจู่

7. เหยี่ยเหล่าปู้ฮวา（野老不花）น่าจะเป็นคนเดียวกับเหยี่ยเซียนปู้ฮวา（也先不花）

8. รวมชาวหมานกลุ่มต่างๆ เช่น เหมียว เหล่า จื่อเจียง（率苗猪紫江诸蛮）เหมียว（苗）คือชนชาติแม้ว เหล่า（猪）หมายถึงชนชาติเกอเหล่า（仡佬）หรือเกอลาว จื่อเจียง（紫江）จื่อแปลว่าม่วง เจียงแปลว่าแม่น้ำ ผู้แปลยังไม่สามารถค้นได้ว่าหมายถึงสถานที่หรือกลุ่มคนใด

9. ผิงจัง（平章）เป็นคำย่อของตำแหน่งผิงจังเจิ้งซื่อ（平章政事）หากอยู่ในส่วนกลาง เทียบรองอัครมหาเสนาบดี แต่ในที่นี้ประกอบกับชื่อมณฑลคือส่านซีและหูก่วง จึงเป็นตำแหน่งข้าหลวงกำกับมณฑล ซึ่งในปีที่ 23 แห่งรัชศกจื้อหยวน หรือ ค.ศ.1286 / พ.ศ. 1829 มียกเลิกตำแหน่งเฉิงเซี่ยง (อัครมหาเสนาบดี) ประจำท้องที่ ให้ผิงจังเจิ้งซื่อเป็นขุนนางสูงสุดประจำท้องที่ แต่ต่อมาก็ให้มีการตั้งตำแหน่งเฉิงเซี่ยง (อัครมหาเสนาบดี) ประจำท้องที่มณฑลขนาดใหญ่อีก ปีที่ 7 แห่งรัชศกเหยียนโย่ว หรือ ค.ศ.1320 / พ.ศ.1863 ยกเลิกตำแหน่งเฉิงเซี่ยง(อัครมหาเสนาบดี) ประท้องที่มณฑลอีกครั้ง ลดตำแหน่งผู้ที่ตั้งไปแล้วเป็นผิงจังเจิ้งซื่อ หลังรัชศกไท่ติ้ง หรือ ค.ศ.1324 / พ.ศ.1867 ฟื้นตำแหน่งเฉิงเซี่ยง(อัครมหาเสนาบดี) ในบางมณฑล ดูคำอธิบายข้อ 2 ตารางที่ 2.2 ประกอบ

10. ซุ่นหยวนลู่ถงจือ（顺元路同知）ซุ่นหยวน（顺元）เป็นชื่อเขตการปกครองระดับ 2 ในสมัยราชวงศ์หยวน ชื่อเต็มคือ ซุ่นหยวนเซวียนฝู่ซือ（顺元宣抚司）ตั้งขึ้นในปี

ที่ 20 แห่งรัชศกจื้อหยวน (ค.ศ.1283 / พ.ศ.1826) คือพื้นที่เมืองกุ้ยหยางมณฑลกุ้ยโจวในปัจจุบัน ส่วนถงจือเป็นตำแหน่งรองของขุนนางที่ใหญ่ที่สุดในหน่วยงานนั้นๆ ในที่นี้อาจพอแปลเทียบเป็นรองข้าหลวงกำกับเขตปกครองซุ่นหยวน

11. เซวียนฝู่สื่อ（宣抚使）เป็นตำแหน่งข้าหลวงกำกับเซวียนฝู่ซือ（宣抚司）อาจพอแปลเทียบเป็นข้าหลวงกำกับเขตปกครอง

12. พื้นที่ของอาณาจักรนี้ทางตะวันออกไปถึงเหล่าวัว(ลาว) ทางใต้ไปถึงปัวเล่อหมาน ทางตะวันตกถึงต้าจี๋ชื่อ ทางเหนือถึงเมิ่งเกิ้นฝู่（其地东至老挝，南至波勒蛮，西至大吉剌，北至孟艮府）

เหล่าวัวเป็นคำที่จีนใช้เรียกประเทศลาว（老挝）ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของล้านนา

ปัวเล่อหมาน（波勒蛮）หมายถึงชาวหมานแห่งปัวเล่อ ฉบับรวมคัดสรรให้เชิงอรรถไว้ว่าปัวเล่อน่าจะหมายถึงเมืองแพร่ แต่ในเชิงอรรถหนังสือ ปาไป่สีฟู่-ปาไป่ต้าเตี้ยนให้ไว้ว่าน่าจะตรงกับปกเลิงหรือปกเลือง เป็นชื่อเรียกอาณาจักรสุโขทัย (คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2539, 202)

ต้าจี๋ล่า（大吉剌）ผู้แปลค้นไม่พบคำดังกล่าว ในฉบับคัดสรร ผู้คัดสรรทำเชิงอรรถอธิบายว่าน่าจะเป็นการเขียนผิดมาจากคำว่า ต้ากู่ชื่อ（大古剌）ผู้แปลค้นคว้าเพิ่มเติม ต้ากู่ชื่อหมายถึงอาณาจักรไป๋กู่（白古）หรือป๋อกู้（勃固）หรือหงสาวดีทางตอนใต้ของพม่า ซึ่งตั้งขึ้นหลังราชวงศ์พุกามสิ้นสลาย อาณาจักรดังกล่าวเป็นอาณาจักรของชาวมอญ ไป๋กู่หรือป๋อกู้ก็คือเมืองพะโค อย่างไรก็ดี ในฉบับคัดสรร ผู้คัดสรรได้ให้ความเห็นว่าอาณาจักรล้านนาไม่ได้มีพื้นที่ทางตะวันตกมาถึงต้ากู่ชื่อแต่อย่างใด โดยเห็นว่าน่าจะสิ้นสุดเขตแดนตะวันตกที่เขตมู่ปังเซวียนเว่ยซือ（木邦宣慰司）

เมิ่งเกิ้นฝู่（孟艮府）เป็นเมืองของชาวไท อยู่บริเวณเชียงตุง ประเทศพม่าในปัจจุบัน

13. เฉิง （程）เฉิงเป็นมาตราวัดระยะในการเดินทาง ตามรูปศัพท์เป็นไปได้ทั้งรื่อเฉิง（日程）คือจำนวนวัน หรือหลี่เฉิง（里程）คือจำนวนลี้ อย่างไรก็ดี คำว่าเฉิงที่ใช้ในลักษณะนี้ พงศาวดารยี่สิบสี่ราชวงศ์ฉบับแปลภาษาปัจจุบัน （《二十四史全译》）

ของสำนักพิมพ์ฮั่นอี่ว์ต้าฉือเตี่ยน บางจุดใช้ทับศัพท์โดยไม่แปล บางจุดแปลโดยให้ความหมายถึงจำนวนจุดพักผ่อนและจุดค้างแรมในการเดินทาง

14. ชาวปั๋ว หรือปั๋วจ่ง（僰种）ปั๋วเป็นคำที่จีนใช้เรียกชนชาติส่วนน้อยทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนเผ่าหนึ่ง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเผ่าไป๋（白族）แถบต้าหลี่ มณฑลยูนนาน ซึ่งจริงๆ แล้วเป็นคนละชาติพันธุ์กับคนไท น่าจะเป็นความเข้าใจผิดในการเขียนพงศาวดาร

15. เตียวถี（雕题）หมายถึงการสักลายที่หน้าผาก เป็นประเพณีนิยมของชนชาติส่วนน้อยทางใต้ในสมัยโบราณ ยังสามารถใช้เรียกชนชาติที่สักลายที่หน้าผากได้ด้วย

4.บันทึกเกี่ยวกับอาณาจักรปาไป่ (สนมแปดร้อย) ในเจาปู๋จ่งลู่ （《招捕总录》）

ตารางที่ 4

大德元年，八百媳妇国与胡弄攻胡伦，又侵缅国，车里告急，命云南省以二千或三千人往救。 二年，以八百媳妇国为小车里胡弄所诱，以兵五万与梦胡龙甸土官及大车里胡念之子汉纲争地相杀，又令其部曲混干以十万人侵蒙样等，云南省乞以二万人征之。 四年，梁王上言，请自讨贼。朝议调湖广、江西、河南、陕西、江浙五省军二万人，命前荆湖占城行省左丞刘深等率以征。既而道经顺元，土官宋隆济作乱，道路不通，官军死伤，深领军回，不果征。 至大四年，云南省上言：“八百媳妇、大小车里作乱，蒲蛮阿娄银僭平章都元帅，七十城门土官缅察犯临安、建水，普丁路土官的谋害迁调官吏，似此蜂起，数年不息，乞进讨。”朝廷命赍诏招之。 皇庆二年，云南省命斛难甸达鲁花赤法忽刺丁等领元招出八百媳妇部曲乃爱乃温、官哀官吾、恰尼哀当吾、化儿阿吾、阿散阿哀等往其地。

延祐元年正月，至其境木肯寨。其蛮酋浑乞滥妻南贡弄使火头乃要弄来迎诏至寨，立栅围使者，问来故，答之。又曰："赍来圣旨有何说？"使者言："未开读，不敢言，俟见浑乞滥言之。"乃要还报。既又来致南贡弄之言曰："使臣有何说，可告我。前此使者至我寨即回。"法忽剌丁等不可。二月十三日。浑乞滥遣子南通来见。使者言："行省先遣胡知事招尔等，尔等遣乃爱等出降，故圣旨令遣我辈来招尔父子。"南通曰："我等非降也。胡知事言尔朝廷地扩军多，故使家中一二人从胡知事往观之耳。"明日，南通遣乃要来言："胡知事来时与我衣服、鞍马，今尔等所有马可尽牵来。"言讫，一时牵去。明日，又来取去衣服。既而，浑乞滥遣南忿来曰："可令使臣来见我。"三月十七日，法忽剌丁等至合二寨，与浑乞滥相见，宣诏。明日，浑乞滥令使者送其子南通往孟范甸把边，可就观我地境。使者不从。曰："若不观地土，归朝何以复命？"使者从之。至孟范，别有生蛮比要与南通叔父力乞伦来侵。南通言："使者不可不助我。"使者从南通至木丙山拒敌。比要闻有诏使，遂退。还至孟范，使者欲返。南通曰："天热水涨，秋凉令尔回。"八月终，始得出。九月四日，至浑乞滥寨。浑乞滥手书夷字奏章，献二象，令其部曲浑乞漏、浑八剌、我董赛、爱章阑等随使者赴阙。

（佚名：《招捕总录》，守山阁从书本，页 10-12）

ปีแรกแห่งรัชศกต้าเต๋อ (ค.ศ.1297 / พ.ศ.1840) ปาไป่สีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) กับหูน่งโจมตีหูหลุน ซ้ำรุกรานเหมี่ยนกั๋ว (พม่า) เชอหลี่ (สิบสองปันนา) แจ้งเหตุด่วน มีพระราชโองการให้มณฑลยูนนานส่งทหารสองพันหรือสามพันคนไปช่วย

ปีที่ 2 (ค.ศ.1298 / พ.ศ.1841)ด้วยปาไปสีฟู่กั๋ว (อาณาจักรสนมแปดร้อย) ถูกหูน่งแห่งเสี่ยวเชอหลี่ (สิบสองปันนาน้อย) ลวง ใช้ทหารห้าหมื่นแย่งพื้นที่รบราฆ่าฟันกับข้าหลวงท้องที่เมิ่งหูหลงเตี้ยน (เขตปกครองเมิ่งหูหลง)และฮั่นกังบุตรของหูเนี่ยนแห่งต้าเชอหลี่ (สิบสองปันนา

ใหญ่) ทั้งให้ฮุ่นกานซึ่งเป็นคนของตนนำพลสิบหมื่นคนไปรุกรานเหมิงยั่ง มณฑลยูนนานขอใช้กำลังทหารสองหมื่นคนปราบปราม

ปีที่ 4 (ค.ศ.1300 / พ.ศ.1843) เหลียงหวัง (อ๋องแห่งเหลียง) ถวายหนังสือ ทูลขอไปปราบโจรด้วยตนเอง ครั้นหารือในราชสำนักแล้วโยกพลสองหมื่นจากหูก่วง เจียงซี เหอหนาน ส่านซี เจียงเจ้อ จำนวนห้ามณฑล ให้หลิวเซินผู้เป็นอดีตจั่วเฉิง (เสนาบดีซ้าย) ของจิงหูจั้นเฉิงสิงเสิ่ง (มณฑลจิงหูจั้นเฉิง) นำพลออกรบ คุมไพร่พลออกทางซุ่นหยวน ข้าหลวงท้องที่ซ่งหลงจี้เป็นกบฏ หนทางติดขัด ทหารหลวงบาดเจ็บล้มตาย (หลิว) เซินนำทัพกลับ ปราบปรามไม่เป็นผล

ปีที่ 4 แห่งรัชศกจื้อต้า (ค.ศ.1311 / พ.ศ.1854) มณฑลยูนนานถวายหนังสือว่า “ปาไป่สีฟู่ (สนมแปดร้อย) ต้าเสี่ยวเชอหลี่ (สิบสองปันนาใหญ่น้อย) เป็นกบฏ อาโหลวอิ๋นซึ่งเป็นชาวผูหมานตั้งตนเป็นผิงจังตูหยวนไซว่ (ข้าหลวงกำกับ) เหมี่ยนฉาข้าหลวงท้องที่ซีสือเฉิง
เหมิน (เจ็ดสิบประตูเมือง) รุกรานหลินอาน เจี้ยนสุ่ย ผู้ติงลู่ ข้าหลวงท้องที่ผู้ติ้งลู่รังแกแลโยกย้ายขุนนางและเจ้าหน้าที่ตามอำเภอใจ หลายปียังไม่ยุติ ขอให้ดำเนินการปราบปราม” ราชสำนักจึงมีพระราชโองการเกลี้ยกล่อมให้สวามิภักดิ์

ปีที่ 2 แห่งรัชศกหวงชิ่ง (ค.ศ.1313 / พ.ศ.1856) มณฑลยูนนานสั่งการให้ฝ่าฮูซื่อติงข้าหลวงท้องที่กำกับการทหารและงานราษฎร์ไต่หนานเตี้ยนและคนอื่นๆ นำคนของปาไป่สีฟู่ (สนมแปดร้อย) ที่สวามิภักดิ์หยวนอันได้แก่ไหน่ไอ้ไหน่เวิน กวนไอกวนอู๋ ชย่าหนีไอตังอู๋ ฮว่าเอ๋อร์อาอู๋ อาซั่นอาไอ และคนทั้งหลายไปยังดินแดนนั้น

เดือนอ้าย ปีแรกแห่งรัชศกเหยียนโย่ว (ค.ศ.1314 / พ.ศ.1857) มาถึงมู่เขิ่นไจ้ (ค่ายมู่เขิ่น) ในดินแดนนั้น หนานก้งน่งภรรยาหุนซี่ลั่นผู้เป็นหัวหน้าเผ่าให้ไหน่เย่าผู้เป็นหั่วโถวมารับราชโองการพาไปยังค่าย ตั้งรั้วล้อมราชทูต ถามสาเหตุที่มา ครั้นตอบแล้วก็ถามว่า “ราชโองการที่นำมาเนื้อความว่ากระไร? ” ราชทูตตอบว่า “ยังมิได้เปิดอ่าน ไม่กล้ากล่าว รอพบหุนซี่ลั่นจึงกล่าวได้” ไหน่เย่ากลับไปรายงาน จากนั้นก็นำคำหนานก้งน่งมาถ่ายทอดว่า “ราชทูตมีวาจา

ใด บอกข้าได้ ราชทูตก่อนหน้านี้มาถึงค่ายข้าแล้วก็จะกลับไป” ฝ่าฮูชื่อติงและพวก (ตอบว่า) มิได้ วันที่ 13 เดือนยี่ (27 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1314 / พ.ศ.1857) หุนชี่ลั่นส่งหนานทงผู้เป็นบุตรมาพบ ราชทูตกล่าวว่า “มณฑลส่งหูจื่อซื่อมาเกลี้ยกล่อมให้พวกเจ้าสวามิภักดิ์ พวกเจ้าส่งไหนไอ้ไปสวามิภักดิ์ จึงมีพระราชโองการส่งข้าทั้งหลายมากล่อมพวกเจ้าพ่อลูก” หนานทงกล่าวว่า “พวกข้ามิได้สวามิภักดิ์ หูจือซื่อกล่าวว่าราชสำนักเจ้าแผ่นดินกว้างใหญ่ทหารมาก จึงส่งคนสองคนจากบ้านตามหูจือซื่อไปดูเท่านั้น” วันรุ่งขึ้น หนานทงส่งไหน่เย่ามากล่าวว่า “ตอนหูจือซื่อมา ได้ให้เสื้อผ้า ม้าและอานกับข้า บัดนี้พวกท่านจงจูงม้ามาให้หมด” กล่าวจบก็จูงม้าไปทันที วันรุ่งขึ้นก็มาเอาเสื้อผ้าไปอีก ไม่นาน หุนชี่ลั่นก็ส่งหนานเฟิ่นมากล่าวว่า “ให้ราชทูตมาพบข้าได้” วันที่ 17 เดือน 3 (2 เมษายน ค.ศ.1314 / พ.ศ.1857) ฝ่าฮูชื่อติงและพวกมาถึงค่ายเหอเอ้อร์ และได้พบหุนชี่ลั่น พร้อมอ่านราชโองการ วันรุ่งขึ้น หุนชี่ลั่นสั่งให้ราชทูตส่งหนานทงผู้เป็นบุตรตนไปยังชายแดนเมิ่งฟั่นเตี้ยน เพื่อดูพื้นที่เขตแดนฝั่งเรา ราชทูตไม่ยอม (หุนชี่ลั่น) กล่าวว่า “หากไม่ดูพื้นที่ จะกลับไปราชสำนักแล้วกราบทูลเช่นไร? ” ราชทูตจึงยอมตาม มาถึงเมิ่งฟั่น มีปี่เย่าซึ่งเป็นคนเถื่อนและลี่ชี่หลุนผู้เป็นอาของหนานทงมารุกราน หนานทงกล่าวว่า “ราชทูตไม่อาจไม่ช่วยข้า” ราชทูตตามหนานทงไปต่อต้านข้าศึกที่เขามู่ปิ่งซาน ปี่เย่าได้ฟังว่ามีราชทูตผู้เชิญราชโองการมาก็ถอนทัพกลับ มาถึงเมิ่งฟั่น ราชทูตจะกลับ หนานทงกล่าวว่า “อากาศร้อนน้ำขึ้น ฤดูใบไม้ร่วงอากาศเย็นเจ้าค่อยกลับ” สิ้นเดือน 8 จึงได้ออกมา วันที่ 4 เดือน 9 (13 ตุลาคม ค.ศ.1314 / พ.ศ.1857) ถึงค่ายของหุนชี่หลาน หุนชี่หลานเขียนฎีกาเป็นหนังสือภาษาอี๋ ถวายบรรณาการเป็นช้าง 2 เชือก ให้คนของตนอันได้แก่หุนชี่โล่ว หุนปาชื่อ หวั่วต่งไซ่ ไอ้จังหลานและพวกตามราชทูตไปราชสำนัก

(ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง.1976.**เจาปู๋จ่งลู่.** ฉบับประชุมเอกสารโส่วซานเก๋อ. หน้า 10-12)

อธิบาย

1. เจาปู่จ่งลู่（《招捕总录》）ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง เขียนในรัชศกไท่ติ้งซึ่งเป็นรัชศกของจักรพรรดิหยวนไท่ติ้งตี้（元泰定帝）หมายถึงช่วงระหว่าง ค.ศ.1324 - ค.ศ.1328/ พ.ศ.1867 - พ.ศ.1871 ข้อความที่คัดมานี้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ตอนที่ล้านนาหรือปาไปสีฟู่กั๋ว(อาณาจักรสนมแปดร้อย)เป็นกบฏ ราชวงศ์หยวนปราบปราบไม่สำเร็จ จึงส่งราชทูตมาขอให้สวามิภักดิ์ รายละเอียดปลีกย่อยมีมากกว่าในพงศาวดารราชวงศ์หยวนและพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่ มีชื่อบุคคลต่างๆ ที่ไม่ปรากฏในพงศาวดารราชวงศ์หยวนซึ่งเป็นพงศาวดารฉบับหลวง

ฉบับคัดสรรของมหาวิทยาลัยปักกิ่งคัดจากเจาปู่จ่งลู่ฉบับประชุมเอกสารโส่วซานเก๋อ ดังที่ระบุไว้ท้ายตาราง แต่แบ่งวรรคตอนใหม่เอง ผู้แปลตรวจสอบตัวสะกดจากฉบับประชุมเอกสารโส่วซานเก๋อซึ่งเป็นฉบับเดียวกับฉบับคัดสรร ประชุมเอกสารโส่วซานเก๋อนี้ โรงพิมพ์ปั๋วกู่ไจแห่งเซี่ยงไฮ้พิมพ์โดยถ่ายสำเนาเหมือนต้นฉบับเดิมที่เฉียนซีจั้ว（錢熙祚）พิมพ์ไว้ในสมัยจักรพรรดิเต้ากวงแห่งราชวงศ์ชิง ฉบับประชุมเอกสารโส่วซานเก๋อ มีพิมพ์อักษรต่างจากฉบับรวมคัดสรรเล็กน้อย คือชื่อภรรยาของหุนซี่ลั่น ในที่แรกพิมพ์ว่า ฝู่ก้งน่ง（甫贡弄）ที่สองพิมพ์ว่า หนานก้งน่ง（南贡弄）ฉบับรวมคัดสรรใช้ว่าหนานก้งน่งทั้ง 2 จุด นอกจากนี้ฉบับประชุมเอกสารโส่วซานเก๋อ มีพิมพ์อักษร ไจ้ (ค่าย) ในจุดแรกเป็น 寨 ส่วนที่เหลืออีก 4 จุด เป็น 砦 ซึ่งเป็นอักษรต่างรูปแต่ออกเสียงและมีความหมายเดียวกัน ฉบับรวมคัดสรรใช้อักษรเดียวกันคือ 寨 ทั้งหมด

อนึ่ง วิธีการบันทึกวันในเจาปู่จ่งลู่ บันทึกเป็นวันที่ตามปฏิทินการเกษตรจีน ไม่ใช้ระบบเทียนกาน-ตี้จือ ผู้แปลเทียบเป็นวันเดือนปีตามปฏิทินสุริยคติไว้ในวงเล็บ ไม่ระบุชื่อวันตามระบบเทียนกาน-ตี้จือ

2. จิงหูจั้นเฉิงสิงเสิ่ง（荆湖占城行省）แปลว่ามณฑลจิงหูจั้นเฉิง ในฉบับคัดสรรพิมพ์แยกเป็น จิงหู จั้นเฉิง（荆湖、占城）ผู้แปลตรวจสอบแล้ว เดิมเป็นมณฑลจิงหู และมณฑล

จั้นเฉิง แต่ในสมัยจักรพรรดิหยวนซื่อจู่ หรือกุบไลข่านได้รวมเป็นมณฑลเดียว ใช้ชื่อว่าจิงหูจั้นเฉิงสิงเสิ่งหรือจั้นเฉิงสิงเสิ่ง หมายถึงอาณาจักรจามปา (ดูตาราง 2.32 คำอธิบายข้อ 3) ผู้ปกครองหรือกษัตริย์จามปามีฐานะเป็นจวิ้นหวัง (จวิ้นอ๋อง เป็นอ๋องชั้นรองลงมาจากหวัง) ซัวตู（唆都）ซึ่งแม่ทัพมองโกลมีตำแหน่งเป็นโย่วเฉิงหรือเสนาบดีขวา หลิวเซินมีตำแหน่งเป็นจั่วเฉิงหรือเสนาบดีซ้าย

3. ผูหมาน（蒲蛮）ชาวหมานชนชาติผู ผูเป็นคำที่ใช้เรียกชนชาติปู้หล่าง（布朗）หรือเผ่าปะหล่อง

4. หลินอาน（临安）หมายถึงหลินอานลู่（临安路）หรือเขตปกครองหลินอาน เป็นเขตปกครองระดับสอง ขึ้นกับมณฑลยูนนาน อยู่บริเวณเมืองปกครองตนเองชนชาติฮาหนีและชนชาติอี๋ มณฑลยูนนานในปัจจุบัน ที่ทำการอยู่ที่เจี้ยนสุ่ย（建水）

5. ผู่ติ้งลู่（普丁路）หรือเขตปกครองผู่ติ้ง เป็นเขตปกครองระดับสอง ขึ้นกับมณฑลยูนนาน อยู่บริเวณอำเภอผู่ติ้งทางตะวันตกของมณฑลกุ้ยโจวในปัจจุบัน

6. ข้าหลวงท้องที่กำกับการทหารและงานราษฎร์ไต่หนานเตี้ยน（解难甸达鲁花赤）ต๋าหลู่ฮว่าชื่อ（达鲁花赤）ทับศัพท์มาจากภาษามองโลก daruqai แปลว่า “ผู้ถือตรา” เป็นตำแหน่งข้าหลวงท้องที่กำกับการทหารและงานราษฎร์ ผู้กำกับการทหารและราษฎรในพื้นที่ ใช้ได้หลายระดับ ตั้งแต่เขตการปกครองระดับสองลงไป ไต่หนานเตี้ยน（解难甸）เป็นชื่อเขตการปกครองระดับสอง

7. ไหน่ไอ้ไหน่เวิน กวนไอกวนอู๋ ชย่าหนีไอตังอู๋ ฮว่าเอ๋อร์อาอู๋ อาซั่นอาไอ （乃爱乃温、官哀官吾、恰尼哀当吾、化儿阿吾、阿散阿哀）เป็นชื่อชาวล้านนา ฉบับโบราณไม่ได้เว้นวรรคที่ใดเลย ผู้แปลสันนิษฐานว่าอาจชื่อคนล้านนาน่าจะสั้น อาจแบ่งวรรคเป็นอย่างอื่นเช่น ไหน่ไอ้ แยกกับ ไหน่เวิน กวนไอ แยกกับกวนอู๋ เนื่องจากไม่มีข้อมูลให้ค้นคว้า ในที่นี้จึงพิมพ์ตามฉบับคัดสรรไปก่อน

8. มู่เขิ่นไจ้（木肯寨）ชื่อสถานที่ ปัจจุบันอยู่ที่เมืองเชียงตุง ดูแผนที่ในภาคผนวกประกอบ

9. หนานก้งน่ง（南贡弄）ฉบับประชุมเอกสารโส่วซานเก๋อ มีพิมพ์อักษรต่างจากฉบับรวมคัดสรรเล็กน้อย คือชื่อภรรยาของหุนชี่ลั่น ในที่แรกพิมพ์ว่า ฝู่ก้งน่ง（甫贡弄）ที่สองพิมพ์ว่า หนานก้งน่ง（南贡弄）ฉบับรวมคัดสรรใช้ว่าหนานก้งน่งทั้ง 2 จุด

10. หุนชี่ลั่น（浑乞滥）เป็นชื่อกษัตริย์ล้านนา เป็นบิดาของเจาหนานทิง น่าจะหมายถึงพระญาไชยสงคราม ดูคำอธิบายตาราง 2.19 ประกอบ

11. หั่วโถว（火头）หั่วแปลว่าไฟ โถวคือหัว ไม่สามารถค้นความหมายได้ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นชื่อตำแหน่งขุนนางของล้านนา

12. หนานทง（南通）น่าจะเป็นคนเดียวกับเจาหนานทง（招南通）ในพงศาวดารราชวงศ์หยวน ซึ่งน่าจะหมายถึงเจ้าน้ำท่วม โอรสของกษัตริย์ไชยสงคราม ดูคำอธิบายตาราง 2.19 ประกอบ

13. จือซื่อ（知事）เป็นคำเรียกขุนนางสูงสุดที่กำกับท้องที่ ใช้ได้กับเขตการปกครองหลายระดับ ในที่นี้ไม่ทราบว่าหูจือซื่อเป็นขุนนางที่กำกับท้องที่ระดับใด

14. ค่ายเหอเอ้อร์（合二寨）ชื่อสถานที่ ไม่สามารถค้นได้ว่าอยู่ที่ใด

15. เมิ่งฟั่นเตี้ยน（孟范甸）เขตการปกครองเมิ่งฟั่น อยู่ในเขตเหมิงชิ่งเซวียนเว่ยซือ ดูแผนที่ในภาคผนวกประกอบ

16. คนเถื่อน หรือเซิงหมาน（生蛮）เป็นคำเหยียดที่สมัยโบราณใช้เรียกชนเผ่าทางใต้ที่ไม่ได้ตั้งถิ่นฐานอาศัยในเมือง

17. ปี่เย่า（比要）เป็นชื่อคนเถื่อนหรือเซิงหมาน ไม่ทราบว่าเป็นชาวล้านนาหรือไม่

18. ลี่ชี่หลุน（力乞伦）เป็นชื่อชาวล้านนา เป็นน้องชายของหุนชี่ลั่นและเป็นอาของหนานทง ดูคำอธิบายข้อ 3 ตารางที่ 2.19 ประกอบ

19. หุนชี่โล่ว หุนปาชื่อ หวั่วต่งไซ่ ไอ้จังหลาน（浑乞漏、浑八刺、我董赛、爱章阑）เป็นชื่อชาวล้านนา ฉบับโบราณไม่ได้เว้นวรรคที่ใดเลย อาจแบ่งวรรคเป็นอย่างอื่นก็ได้ ในที่นี้พิมพ์ตามฉบับคัดสรร

บรรณานุกรม

คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2539) . *ปาไปสีฟู่-ปาไป่ต้าเตี้ยน.* กรุงเทพ: รุ่งแสงการพิมพ์.

สรัสวดี อ๋องสกุล. (2561) .*ประวัติศาสตร์ล้านนา ฉบับสมบูรณ์.* พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อนุมานราชธน, พระยา.(2507). *ลัทธิของเพื่อน ฉบับสมบูรณ์.* พระนคร: ก้าวหน้า.

陈彭年.(1982). *宋本广韵.* 北京：中国书店.

樊绰.(2018). *蛮书.* 北京：中华书局.

樊绰.(2003). 蛮书. 载*文渊阁四库全书.* 上海：上海古籍出版社.

方诗铭、方小芬.（1987）.*中国史历日和中西历日对照表.* 上海：上海辞书出版社.

黄重言、余定邦.(2016). *中国古籍中有关泰国资料汇编.* 北京：北京大学出版社.

柯邵忞.(1935).*新元史.* 上海：开明书店.

柯邵忞.(1988).*新元史.* 北京：中国书店.

李修生.(2004).*二十四史全译·元史.*上海：汉语大词典出版社.

吕宗力.(1994).*中国历代官制大辞典.*北京：北京出版社.

宁继福.(1985).*中原音韵表稿.*吉林：吉林文史出版社.

宋濂.(1976). *元史.* 北京：中华书局.

谭其骧.(1996). *中国历史地图集*（第七册）：元、明时期. 北京：中国地图出版社.

脱脱.(2003).元史. 载*文渊阁四库全书.* 上海：上海古籍出版社.

佚名.(1922).招捕总录. 载*守山阁丛书.* 上海：博古斋.

中国历史大辞典 · 辽、夏、金、元史卷编纂委员会.（1986）. *中国历史大*

辞典 · 辽、夏、金、元史卷（《中国历史大辞典》）. 上海：上海辞书出版社.

中国历史大辞典·民族史卷编纂委员会.(1985). *中国历史大辞典·民族史卷（《中国历史大辞典》）*. 上海：上海辞书出版社.

中华五千年长历编写组.(2002). *中华五千年长历*. 北京：气象出版社.

周德清.(2003).中原音韵. 载*文渊阁四库全书*. 上海：上海古籍出版社.

张廷玉.(1974).*明史*.北京：中华书局.

ภาคผนวก 1: ตารางเทียบเสียงชื่อเฉพาะบุคคลและสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับล้านนา (ถ่ายถอดเสียงจากตำราซ่งเปิ่นก่วงอวิ้นและจงหยวนอินอวิ้นโดย ผศ.ดร.จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ์)

อักษรจีน	เสียงที่ถ่ายถอดเป็นภาษาไทยจากระบบพินอินตามเสียงภาษาจีนปัจจุบัน	สัทอักษรสากล (IPA) ซึ่งถ่ายถอดจากซ่งเปิ่นก่วงอวิ้น (กว่างอวิ้น) (ยุคกลาง)	สัทอักษรสากล(IPA)ซึ่งถ่ายถอดจากจงหยวนอินอวิ้น (ยุคใกล้)
哀招	ไอเจา	[ʔʌi]平[tɕjæu]平	[ʔai]阴平[tʂ̯iau]阴平
比要	ปี่เย่า	[bʻjei]上[ʔjæu]平/去	[pi]上/去[ʔiau]阴平/去
浑乞滥	หุนชี่ลั่น	[ɣuən]平[kʻjət]入[lɑm]去	[xuən]阳平[kʻi]上[lam]去
浑乞漏 浑八刺 我董赛 爱章阑	หุนชี่โล่วหุนปาชื่อหวั่วต่งไซ่ไอ้จังหลาน	[ɣuən]平[kʻjət]入[lu]去 [ɣuən]平[pæt]入[tsʻjɛk] 入[ŋɑ]上[tuŋ]上[sʌi]去 [ʔʌi]去[tɕjɑŋ]平[lɑn]平	[xuən]阳平[kʻi]上[ləu]去 [xuən]阳平[pa]上[tsʻï]去 [ʔɔ]上[tuŋ]上[sai]去[ʔai] 去[tʂ̯iaŋ]阴平[lan]阳平
混干	ฮุ่นกาน	[ɣuən]上[kɑn]平	[xuən]去[kan]阴平
混盆	ฮุ่นเผิน	[ɣuən]上[bʻuən]平	[xuən]去[pʻuən]阳平
力乞伦	ลี่ชี่หลุน	[ljək]入[kʻjət]入[ljuen]平	[li]去[kʻi]上[luən]阳平
孟范	เมิ่งฟั่น	[muŋ]去[bʻjuɐm]上	[muŋ]去[fuan]去
孟杰	เมิ่งเจี๋ย	[mɐŋ]去[gʻjæ̆t]阳平	[muŋ]去[kiɛ]阳平
梦洁	เมิ่งเจี๋ย	[mjuŋ]去[kjet]入	[muŋ]去[kiuɛ]上
木安	มู่อัน	[muk]入[ʔan]阴平	[mu]去[ʔan]阴平
木丙山	มู่ปิ่งซาน	[muk]入[piəŋ]上[ʂ̯ăn]平	[mu]去[piəŋ]上[ʂ̯an]阴平

木肯	มู่เขิ่น	[muk]入[k‘əŋ]上	[mu]去[k‘ən]上
木来	มู่ไหล	[muk]入[lʌi]平	[mu]去[lai]阳平
木罗	มู่หลัว	[muk]入[lɑ]平	[mu]去[lɔ]阳平
木罗	มู่หลัว	[muk]入[lɑ]平	[mu]去[lɔ]阳平
乃爱	ไหน่ไอ้	[nʌi]上[ʔʌi]去	[nai]上[ʔai]去
乃爱乃温官哀官吾恰尼哀当吾化儿阿吾阿散阿哀	ไหน่ไอ้ไหน่เวินกวนไอกวนอู๋ชย่าหนีไอตังอู๋ฮว่าเอ๋อร์อาอูอาซั่นอาไอ	[nʌi]上[ʔʌi]去[nʌi]上[ʔuən]平[kuɑn]平[ʔʌi]平[kuɑn]平[ŋa]平[k‘ɐp]入[njei]平[ʔʌi]平[tɑŋ]平[ŋa]平[xua]去[ŋiɛi]平[ʔɑ]平[ŋa]平[ʔɑ]平[sɑn]去[ʔɑ]平[ʔʌi]平	[nai]上[ʔai]去[nai]上[ʔuən]阴平[kuɔn]阴平[ʔai]阴平[kuɔn]阴平[ʔu]阳平[k‘ia]去[ni]阳平[ʔai]阴平[taŋ]阴平[ʔu]阳平[xua]去[ʈï]阳平[ʔa]阴平[ʔu]阳平[ʔa]阴平[san]去[ʔa]阴平 [ʔai]阴平
乃要	ไหน่เย่า	[nʌi]上[ʔjæu]平/去	[nai]上[ʔiau]阴平/去
南岔	หนานเฟิ่น	[nʌm]阳平[p‘juən]去	[nam]阳平[fuən]去
南格剌	หนานเก๋อล่า	[nʌm]平[kɑk]入[lat]入	[nam]阳平[kai]上[la]去
南贡弄/甫贡弄	หนานก้งน่ง/ฝู่ก้งน่ง	[nʌm]平[kuŋ]去[luŋ]去/[pjuo]上[kuŋ]去[luŋ]去	[nam]阳平[kuŋ]去[luŋ]去/[fu]上[kuŋ]去[luŋ]去
招南通/南通	เจาหนานทง/หนานทง	[tɕjæu]平 [nʌm]平[t‘uŋ]平/[nʌm]平[t‘uŋ]平	[tʂiau]阴平 [nam]阳平[t‘uŋ]阴平/[nam]阳平[t‘uŋ]阴平
招三斤	เจาซานจิน	[tɕjæu] 平[sɑm]平[kjən]	[tʂiau] 阴平[sam]阴平

		平	[kiəm]阴平
招三听	เจาซานทิง	[tɕjæu]平 [sɑm]平[t'ieŋ]平	[tʂiau]阴平 [sam]阴平 [t'iəŋ]阴平
昭哀	เจาไอ	[tɕjæu]阴平[ʔʌi]平	[tʂiau]阴平[ʔai]阴平

<u>หมายเหตุ</u> ชื่อบุคคล "ไหน๋ไอ้ไหน่เวินกวนไอกวนอู๋ชย่าหนีไอตังอู๋ฮว่าเอ๋อร์อาอูอาซั่นอาไอ" และ "หุนชี่โล่วหุนปาชื่อหวั่วต่งไซ่ไอ้จังหลาน" ในต้นฉบับโบราณไม่มีเว้นวรรคและไม่มีเครื่องหมายวรรคตอน ไม่ทราบว่ามีกี่คนและแบ่งวรรคอ่านชื่ออย่างไร

ภาคผนวก 2: แผนที่มณฑลยูนนาน สมัยราชวงศ์หยวน

(มานวี นุ่มทอง ลอกลายจากแผนที่มณฑลยูนนาน สมัยราชวงศ์หยวน หน้า 23-24 ใน “ประชุมแผนที่ประวัติศาสตร์จีน” และเขียนกำกับภาษาไทยตามคำบอกของผู้แปล ใส่หมายเลขกำกับเฉพาะจุดที่สำคัญและเอ่ยถึงในบทแปล) ดาวน์โหลดไฟล์เพื่อขยายขนาดได้ที่ https://qrgo.page.link/5se2t หรือสแกนคิวอาร์โค้ด

<u>ชื่อสถานที่สำคัญ</u>

1.ปาไป่

2.มู่เขิ่นไจ้

3.เหมิงชิ่งฝู่

4.เมิ่งฟั่น

5.เมิ่งเจี๋ยฝู่

6.มู่อานฝู่

7.เมิ่งยวนลู่ (ในพงศาวดารราชวงศ์หมิงเป็นเมิ่งเจวี้ยนลู่)

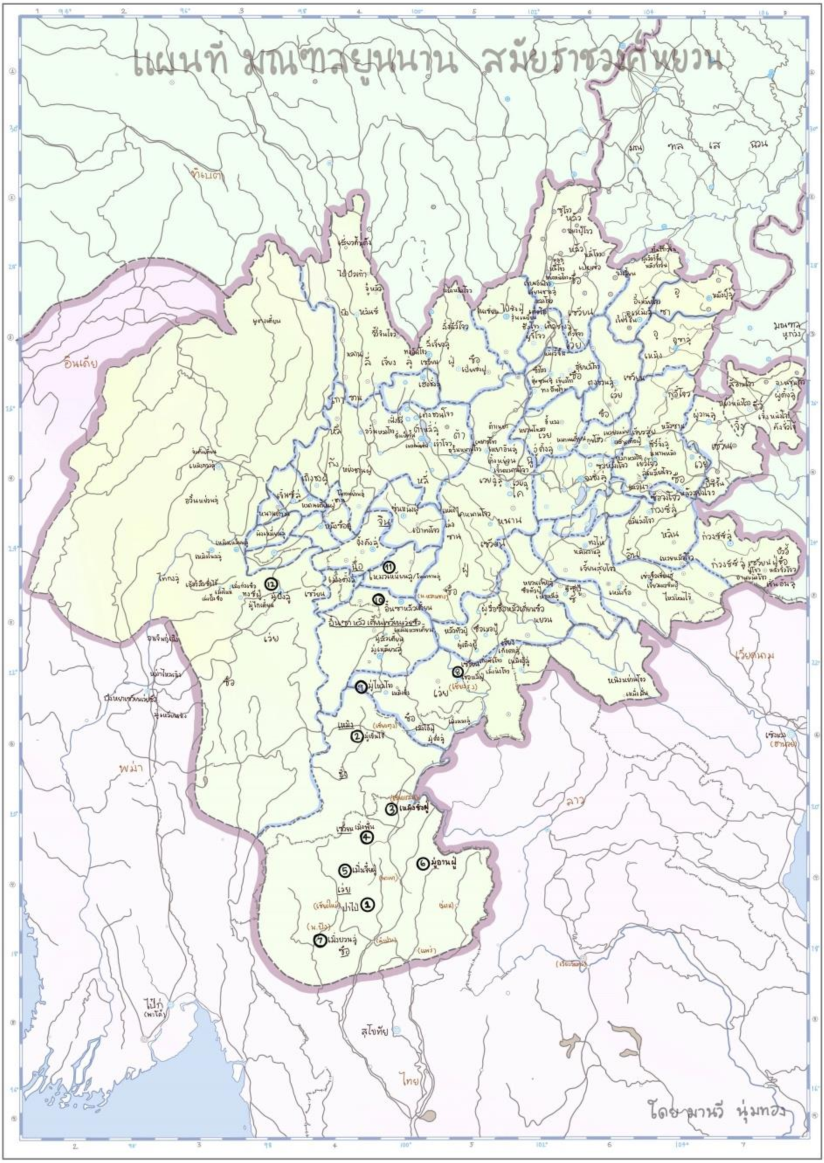
8.เชอหลี่ฝู่

9.มู่ไหลโจว

10.อิ๋นซาหลัวเตี้ยน

11.โหมวเหนียนลู่/โหมวจานลู่

12.มู่ปังลู่

แผนที่ มณฑลยูนนาน สมัยราชวงศ์หยวน
ทิเบต
อินเดีย
พม่า
ลาว
เวียดนาม
ไทย
สุโขทัย
โดย มานวี นุ่มทอง